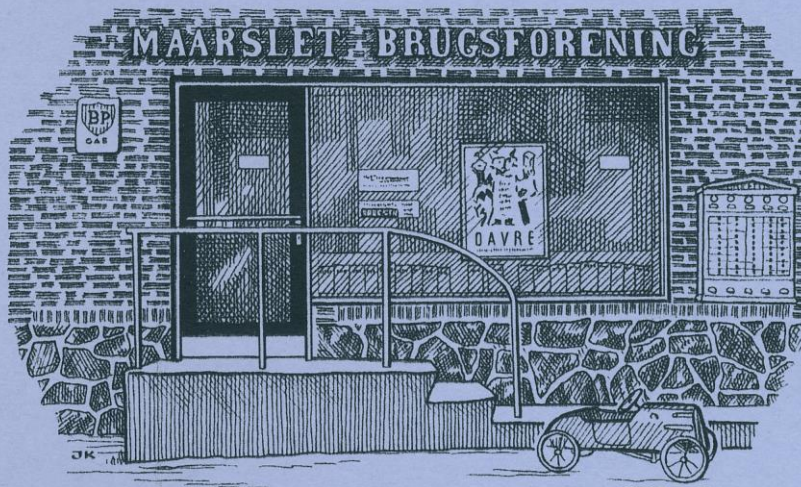

MÅRSLET... HER HVOR VI BOR

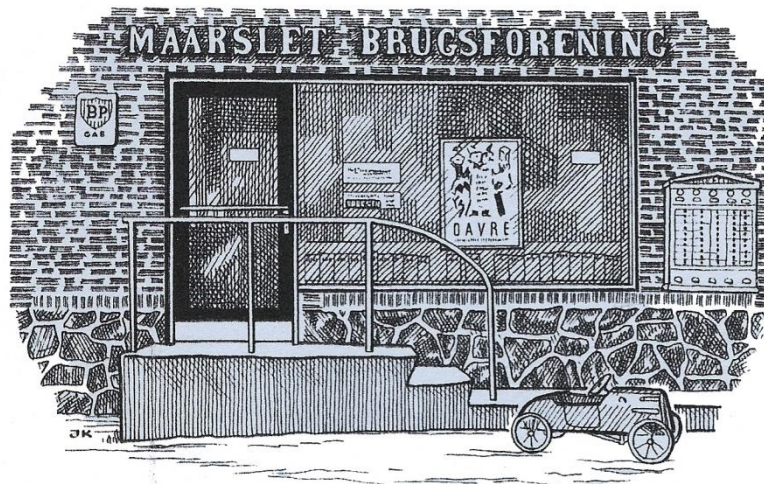
*Brugsens butikslokale indrettet 1942 på Tandervej 6
i Brugsbygningen fra 1886*

MÅRSLET BRUGSFORENING - FØRSTE HUNDREDE ÅR AF BRUGSENS HISTORIE 1886 - 1986

Mårslet Sogns Lokalhistoriske Forening

Teksty Hans Møller – Forsidetegning: Jørgen Kragelund

Optakt til Brugsens oprettelse

*Brugsens butikslokale indrettet 1942 på Tandervej 6
i Brugsbygningen fra 1886*

Tegning: Jørgen Kraglund

1800-tallets bondesamfund

Indtil midten af 1800-tallet var alle gårde i sognet ejet af baronen på Vilhelmsborg. Bonden var ansat som fæster under herregården. En bonde overtog en gård med bygninger, redskaber og besætning og betalte baronen et indfæstningsbeløb og en årlig leje - landgilde. Fæsteren skulle svare for det overtagne ved fæstemålets ophør. - Dertil kom, at bonden var forpligtet til at yde hoveri ved herregården, og sammen med andre hovbønder skulle han dyrke baroniets marker.

I 1850 havde Mårslet sogn 817 indbyggere, hvoraf kun ganske få ikke var beskæftiget ved landbruget. Mårslet var før midten af 1800-tallet et stillestående samfund - bønderne havde ingen selvstændighed, og næsten ingen viste under disse forhold noget initiativ. - Men særlig to skelsættende begivenheder i sognet i midten af 1800-tallet - oprettelse af sognerådet og bøndernes køb af deres fæstegårde - fik en afgørende betydning og var med til at sætte gang i udviklingen, der skabte et helt nyt og handlekraftigt bondesamfund i sognet.

Sognerådet

I 1842 blev der overalt i landet oprettet sogneråd. Sognets største jordejere - baronen på Vilhelmsborg og ejeren af Moesgaard - var sammen med sognepræsten selvskrevne medlemmer af sognerådet, hvortil der også skulle vælges 9 bønder. Sognepræsten var i mange år sognerådets fødte formand.

Sognerådet skulle tage sig af sognets vejvæsen, af skolevæsenet og af fattigvæsenet.

Seks år efter sognerådets oprettelse udbrød med få års mellemrum de to slesvigske krige, og det blev da helt andre opgaver, der kom til at beskæftige sognerådsmedlemmerne i det nu besatte Mårslet. Sognerådets arbejde kan følges gennem den bevarede sognerådsprotokol, og det, der prægede hele perioden, var sammenholdet og samarbejdet i sognerådet - og det smittede i høj grad af på sognets øvrige bønder. Det gav dem en politisk skoling, der vækkede slumrende kræfter og gav sognets beboere en ny fælles vilje.

Bøndernes køb af sognets gårde

Sammenholdet under krigene havde modnet bønderne, så der begyndte at ske noget i det før så stillestående samfund.. Her fra midten af 1800-tallet begyndte bønderne at købe deres fæstegårde af baronen til selveje. De nu frie bønders initiativ og virkelyst skabte vækst i bondesamfundet og satte gårdenes udbytte betragtelig i vejret.

Omlægning af landbruget

I midten af 1800-tallet var der højkonjunktur for kornhandel. Der blev dyrket korn på Mårslets marker, og det korn, vi ikke selv kunne bruge, gik til eksport - indtil der fra 1870erne begyndte at komme billigt korn til Danmark fra Ukraine og fra kæmpestore amerikanske overskudslagre. Prisen på dette korn kunne danske bønder ikke konkurrere med, og hele den danske landbrugsproduktion måtte lægges om fra kornavl til husdyrbrug med et målrettet produkt af kød, mælk og smør. Men både kød og mælk skulle forarbejdes, og det kunne den enkelte bonde ikke selv, hvorfor bønderne fra begyndelsen af 1880erne oprettede andelsslagterier og andelsmejerier. Her kom bøndernes sammenhold og samarbejde til at stå sin prøve i praksis.

I 1885 - kun tre år efter oprettelsen af landets første andelsmejeri i Hjedding 10. juni 1882 - fik Mårslet-bønderne bygget "Andelsmejeriet Kildevang", der kom til at ligge i Mårslet på Tandervej 6.

Andre lokale initiativer

Med bondestandens voksende selvværd begyndte lokalsamfundet at blomstre. I 1866 var Testrup Højskole oprettet. I 1871 stiftedes Mårslet Spare- og Lånekasse. I 1884 etableredes Hads-Ning Herreders jernbane og Mårslet blev en stationsby, hvor der ved stationen blev opført en Stationskro. I Testrup var der oprettet en Friskole. I 1885 lod sognerådet bygge 2 nye skoler, og i 1888 så Mårslet Sygekasse og Mårslet Børnehjem dagens lys.

Det var ved bøndernes samarbejde, at der i de sidste årtier af 1800-tallet blev skabt et rigt, leve- og bæredygtigt bondesamfund i sognet, og det var sognerådets oprettelse og bøndernes køb af deres gårde, der havde modnet sognets bønder, så de i fællesskab ved samarbejde og sammenhold kunne skabe et helt nyt Mårslet.

Handel og håndværk

Men hvilke forretninger var der i Mårslet? - Der var slet ingen, for det forbød de

købstadsrettigheder, der beskyttede handel og håndværk i Århus by. Århus havde som købstad i århundreder haft sine særlige rettigheder - købmændenes eneret til at drive handel og håndværkerlavets eneret til at udøve håndværk - og uden for bygrænsen var det hverken tilladt at handle eller ernære sig af håndværk.

Ganske vist var der i 1857 vedtaget en næringsfrihedslov, hvorved købstadens monopol på handel og håndværk var blevet brudt, men som en fortsat beskyttelse af købstaden var der samtidig oprettet et "læbælte" - et butiksløst område på 1½ mils bredde uden om Århus bys grænser - så Mårsletbønderne måtte som hidtil køre til Århus og lade al deres handel foregå over stadens torv eller i byens mange købmandsgårde. Det var en stærk beskyttelse af en bybefolkning, der i 1880'erne kun udgjorde en fjerdedel af landets ca 2 millioner indbyggere. - Købstadens monopol kunne dog ikke fortsat håndhæves, så i 1903 blev det helt ophævet.

Forløberer for vor nuværende Brugs

Ikke alle Mårsletbeboere havde behov for at tage den besværlige tur til byen for at afsætte varer og inden hjemturen købe ind i købmandsgårdene. Derfor opstod der i Mårslet i 1870'erne en bevægelse, hvor en kreds af mænd indsamlede ordresedler fra egnene beboere, hvorefter de foretog indkøb efter bestillingerne hos grossister i Århus. Efter at være kommet hjem med varerne, fordelte de dem efter ordresedlerne til beboerne fra et nærmere angivet sted, som vi i dag ikke kender. Betalingen har sikkert været kontant, idet der ikke kan spores noget regnskab over indkøbene - og derfor heller ikke over eventuelt overskud eller tab.

Vi ved ikke meget om dette fællesindkøb, men at der har været tale om mere end et lille privat foretagende, viser papirer, der for nylig er fundet på landsarkivet i Viborg. Her findes der love trykt med gotiske bogstaver for "Maarslet Sogns Forbrugsforening" vedtaget på en generalforsamling 31 januar 1873 sammen med bestemmelser, som en uddeler, der kaldes "udsælger" skal overholde. - Ydermere findes der på Mårslet Egnarkiv en spiritusbevilling, som der den 10 marts 1873 er betalt 100 Rigsdaler for - virkelig mange penge dengang. Bevillingen er udstedt til "Maarslet Sogns Forbrugsforening" og den gav foreningen ret til at forhandle brændevin og alle slags stærke drikke fra foreningens udsalgssted på Mårslet Mark. Siddende gæster og udskænkning til fortæring på stedet måtte dog ikke finde sted.

Der har altså i nogle år været en brugsforening i Mårslet, før vor nuværende Brugs blev oprettet i 1886. Foreningen var stiftet i 1873 - kun 7 år efter oprettelsen af Danmarks første Brugs i Thisted - og af en eller anden grund er den så blevet nedlagt igen. Vi ved ikke, hvornår den lukkede, men et gæt er, at det hele har været slut igen i 1884, da det i det år kan ses, at spiritusbevillingen er sat i bero hos herredsfogeden den 29. november 1884.

Lovene for Brugsforeningen af 1873

Love for
Maarslet Sogns Forbrugsforening

§1

Foreningens formål er at opkjøbe de nødvendigste Livsfornødenheder i større partier og uddele dem til medlemmerne, for at disse derved kunne erholde dem gode og sunde til den billigst mulige pris

§2

Medlem kan enhver blive, uden hensyn til livsstilling. Den, der ønsker at indtræde i Foreningen, henvender sig til bestyrelsen, som herefter tager bestemmelse om Optagelsen.

§3

Til Foreningens grundfond betaler en gårdmand 2 Rdl, og en husmand 1 Rdl, der udredes således, at et medlem ved indtrædelsen i Foreningen betaler halvdelen af ovennævnte sum, og resten betales af Medlemmets forventede Overskud ved Kjøbet i Foreningens udsalg

§4

Udtræder et medlem af Foreningen, hvilket kun kan ske efter 3 Måneders Opsigelse, erholdes indskuddet ikke tilbage, men tilfalder Foreningen. Dør en gift mand, som er Medlem, kan enken træde i stedet.

§5

Til indkjøb af varer udstedes Aktier, lydende på 5 Rdl, der staa uopsagte i 5 Aar og forrentes med 5 Procent aarlig. For denne Aktiekapital er alle Medlemmer lige ansvarlige.

§6

Udsælgeren af Foreningens Varer skal paa de dertil bestemte Tider udlevere Varer til Medlemmerne mod kontant Betaling og indføre Salget specificeret i en Dagbog og i en, hvert Medlem tilhørende. Kontrabog.

§7

Hvert Aar i Januar Maaned afholdes en Generalforsamling, hvortil Medlemmerne

indvarsles paa passende Maade, og paa hvilken Bestyrelsen aflægger Regnskab og giver en Oversigt over Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar; derefter foretages Valg af Bestyrelsesmedlemmer for dette Aar. Der vælges 7 Medlemmer, af hvilke en er Kasserer; af de øvrige fungerer Enhver i 6 Maaneder, dog kun 3 Maaneder ad Gangen, saaledes at der afgaar 1 og indtræder 1 den første Dag i hver Maaned. Bestyrelsen vælges med simpel Stemmetal, og dens Medlemmer indtræde i Virksomhed i den Orden, som Stemmerne falde, saaledes at den, der erholder flest Stemmer, indtræder først, og saa fremdeles; i Tilfælde af et lige antal Stemmer gjør Lodtrækning Udslaget. Hvis et Bestyrelsesmedlem bliver sygt, tiltræder den sidst fratrædende Medlem Bestyrelsen. Ethvert Medlem af Bestyrelsen skal stille Sikkerhed for de ham anbettede Penge.

§8

Naar 1/5 af Foreningens Medlemmer eller 4 af Bestyrelsesmedlemmerne ønske en Generalforsamling, skal Bestyrelsen foranstalte den afholdt med mindst 14 Dages Varsel. Tillæg til eller Forandring i Lovene kan kun ske, naar mindst 2/3 Del af de tilstedeværende Medlemmer stemme derfor. Andre Sager, som fremkomme til Diskussion, vedtages ved simpel Stemme flerhed.

§9

Bestyrelsen forestaar Foreningens Forvaltning i enhver Henseende; den indkøber Varerne, besørger dem tilført Udsalgsstedet og bestemmer Salgsprisen paa dem; den antager Udsælgeren, akkorderer med ham, kontrollerer ham 1 Gang Maanedlig og har Ret til at gøre det saa ofte, den vil. I Udsalgsstedet skal Bestyrelsen lade ophænge et Exemplar af Lovene og en Priskourant for alle Varerne.

§ 10

Kassereren opgjør Foreningens Regnskab hvert Kvartal. Efter at alle Udgifter og Renter ere dækkede, og 1 Procent henlagt til Reservefond, bliver Overskuddet fordelt mellem Medlemmerne i Forhold til det Beløb, for hvilket Enhver i Kvartalets Løb har kjøbt.

§ 11

Bestyrelsen lader saa stor en Del af Varerne, som den finder fornøden, forsikre i en Brandassuranceforening.

§ 12

Kjørsler for Foreningen udføres af de Kjørepligtige medlemmer.

Saaledes vedtaget paa Generalforsamlingen den 31 Januar 1873.

Initiativ til start af en ny Brugsforening

Efter lukning af denne første Brugs har der være behov for at få skabt et nyt udleveringssted for varer. Det indså tre af mændene i Andelsmejeriets bestyrelse, og de udarbejdede og nedskrev i 1885-86 et udførligt forslag til stiftelse af en ny Brugsforening i Mårslet - og de indkaldte sognets beboere til et møde til behandling af forslaget 25 februar 1886. De tre mænd var.

- den 32-årige *Peder Hansen Birkegaard*, gårdejer i Obstrup. Han var netop blevet udvalgt som medlem af sognerådet, hvortil han var valgt 1885 - 91 og igen 1898-1906. Han var formand for sognerådet 1898 - 1901 og igen i 1904. I 1903 blev han valgt ind i sognets første menighedsråd, hvor han sad i 5 år.

- den 33-årige gårdejer *Jens Rasmussen*, søn fra Overgård i Testrup og ejer af Tranbjerggården. Han sad i sognerådet 1892 - 97 og igen 1904-09. I 1905 blev han formand for sognerådet.

- den 53-årige gårdejer *Niels Friis*, Højballegård. Han var medlem af sognerådet 1868 - 84 og sognerådsformand 1880-82. Han var udpeget til sognefoged 1875-81.

Alle tre var således kendte personer i sognet, og da Mårslet Brugsforening blev en realitet, genfindes de tre navne i Brugsens stiftende bestyrelser, hvor to af dem kom til at virke som bestyrelsesformænd.

Forslaget

"Forslag til betingelse for Bygnings Opførelse i Maarslet som agtes anvendt til Uddelingssted for en Forbrugsforening."

Bygningen opføres på en Grund, hvis størrelse nærmere bestemmes, som tilhører Andelsmejeriet i Maarslet, da denne ikke er fraskilt Mejeriets øvrige Areal, og da den i samme værende Prioritetsgæld muligvis vil til Hinder for at dette kan ske i den nærmeste Tid, saa vil efternævnte Betingelser være bindende for begge Parter indtil en endelig Ordning kan finde sted.

1) Mejeriets Medlemmer forpligter sig til at afstaa en Grund til fornævnte Bygnings Opførelse foreløbig uden anden Vederlag end at Medlemmerne i Forbrugsforeningsbygningen forpligter sig til at indrette i Bygningen et Forsamlingslokale saa stor, at det kan rumme 100 Mennesker uden Trængsel, og som til enhver Tid kan afbenyttes af Interessenterne i Mejeriet saasom til Samlingssted for dets Bestyrelse, til Generalforsamlings Afholdelse og til Sammenkomster for særlige Foreninger af Mejeriets Medlemmer. Dog skal i alle Afbenyttelser af Lokalet Forbrugsforeningens Bestyrelse være underrettet med Dags Varsel.

Skulle i Tidens Løb Forbrugsforeningen ophøre eller gaa over paa andre Hænder end hovedsagelig Mejeriinteressenterne, saa at en fuldstændig adskillelse blive nødvendig, forpligter Mejeriet sig til at afhænde fornævnte Grund med en godtgørelse af 400 Kroner - er Fire Hundrede Kroner - (I alle tilfælde skal denne ordning finde Sted efter Aars Forløb, naar Mejeriets Prioritetsgæld er afbetalt). Udgifterne ved denne ordning udredes alene af Forbrugsforeningen.

2) Forbrugsforeningens Medlemmer forpligter sig til at indrette i den ovennævnte Bygning et Forsamlingslokale saa rummelig som i Punkt 1 anført og med nødvendig Udstyrelse passende til dens Brug. Lokalernes Rengøring efter afholdte Møder påhviler Forbrugsforeningen.

Samme Bygning opføres saa rummelig og indrettes saa hensigtsmæssig, at den foruden at kunne give Plads af de til Urtekramhandel henhørende Varer, ogsaa kan afgive den fornødne Plads til forskellige sorter Frø, særlig Kløver, Græs og Rodfrugtfrø samt Kul, Reb, de almindelige Haandredskaber for landmænd mm. Endvidere Plads til én á 2 Vognladninger Foderstoffer, og desuden beboelse for en ugift Uddeler.

Det til opførelse af førnævnte Bygning hørende Beløb udbydes i Aktier à 20 Kroner (som indbetales førstkomende Juni og December Termin hver gang med Halvdelen) og forrentes med 5% p.A. og garanteres af alle Interessenterne forholdsvis til Enhvers Indkøb af Varer til enhver Tid. 1/3 af Aktiekapitalen eller Anlægssummen afbetales med mindst 1% af Omkostningerne (antagelig fejlskrivning for "omsætning" eller "overskud")

Naar denne Trediedel er afbetalt vil Interessenterne for Fremtiden ved deres Overskud erhverve Ejendomsret i Bygningen, Varelager, Inventar og for øvrigt alt, hvad Interessentskabet ejer, alt i forhold til hver enkelt Medlems Indkjøb af Varer. Nar således et medlems Overskud er naaet op i Størrelse med een af de ovennævnte Aktier, udstedes Aktiebrev til Interessenten. Disse nye Aktier, som ikke maa udtrækkes før alle de ældre Aktier er indfrieede, forrentes tillige med de mindre Overskudssummer med 5% årlig. Til Amortisation af de tilbageværende 2/3 Dele af Anlægssummen tages fremdeles 1% af Overskudet og udtrækkes da ved en ordinær Generalforsamling efter hvert Halvaars Regnskabs Opgjørelse ligesaa mange Aktier, som Overskud kan dække fuldt ud. Resten anvendes til Dækning til den næste Opgjørelse."

Andelsbevægelsen

Med oprettelse af Mejeriet i 1885 var andelsbevægelsen - erhvervsmæssigt virkende foreninger og virksomheder, der er organiseret på andelsbasis - kommet til Mårslet. Bevægelsen var opstået i Danmark i sidste fjerdedel af 1800-tallet som en direkte følge af 1870ernes og 1880ernes gennemgribende ændring i landbrugets afsætningsforhold - omlægning fra korn til smør og flæsk

Andelsbevægelsen bygger på iværksættelse af et samarbejde mellem mennesker til varetagelse af fælles interesser, og at andelsbevægelsen fik så stor tilslutning og udbredelse i landbobefolkningen skyldes sikkert, at bønderne herved fik mulighed for at opnå styrke og fordele ved med forenede kræfter at gå sammen som medlem i en lokal

andelsforening, hvor de selv kunne styre og råde over egne anliggender. Med andelsbevægelsen var der skabt mulighed for, at den jævne mand fik lyst og følte sig opfordret til at beskæftige sig med andre sager end dem, der ellers lå indenfor hans dagligdag. Andelsbevægelsen var demokrati i praksis, og med sit krav om organisation gav den bonden en yderligere træning i politik, økonomi og virksomhedsledelse. Andelsbevægelsen var vokset ud af det praktiske liv som et resultat af et foreliggende behov. I Mårslet manglede bønderne et mejeri. Man gik sammen i en forening, lavede love og vedtægter, tegnede andele og gik i gang med opførelse af mejeribygningen. Ved andelsbevægelsen fandt man gennem samarbejde en form for opgavens løsning - og et dermed følgende indgående fællesskab. Det mulige overskud af mejeridriften skulle tilfalde medlemmerne i forhold til deres benyttelse af foreningen, deres omsætning med denne, ligesom også det økonomiske ansvar hvilede på medlemskredsen. Andelsforeningens styreform var en lige deltagelse af alle medlemmer uanset hver enkelt "størrelse" som leverandør.. Det centrale i stiftelsen af Andelsmejeriet Kildevang var, at leverandørerne af mælken, altså landmændene, også fik ledelsen af mejeriet. Det var tanker som disse, de tre bestyrelsesmedlemmer fra mejeriet havde, da de året efter mejeriets start nedfældede deres forslag til en Brugsforening i Mårslet med inddragelse af foreningens enkelte medlemmer i et andelsmæssigt foreningsliv. Sognets indbyggertal var nu på ca 1200 - stadig med så godt som alle beskæftiget ved landbruget. Foreningen skulle forsyne medlemmerne med daglige forbrugsvarer til gængse dagspriser, mens et derved muligt fremkommet overskud ved afslutning af en regnskabsperiode skulle udbetales medlemmerne i forhold til det enkelte medlems foretagne indkøb. Som ved mejeriet skulle foreningens indre anliggender ordnes ved medlemmernes lige deltagelse i styre og beslutninger uden personsanseelse eller hensyn til størrelse af den enkeltes køb i foreningen.

Brugsforeningen stiftes

Forelæggelse af forslaget

De tre initiativtagere til oprettelse af en Brugsforening havde indkaldt til møde den 25. februar 1886, hvor forslaget blev fremlagt og godkendt. Hverken ved indkaldelsen eller ved mødet ses den Brugsforening omtalt, der var lukket to år tidligere efter at have eksisteret i 11 år! Da de tre bestyrelsesmedlemmer fra mejeriet ikke har kunnet disponere over mejeriets grund, må der forud have været afholdt en generalforsamling, hvor mejeriets andelshavere også har godkendt forslaget.

"Af de tilstedeværende vedtages, at medlemsbidraget for Interessenterne i Forbrugsforeningen ansættes således: De som ejer indtil 1 td Hartkorn betaler 2 Kroner, fra 1td til 4 td Hartkorn 4 kroner og derover 6 Kroner.

At saaledes er vedtaget på Mødet i Maarslet den 25 Februar 1886 tilstaaes - (og er underskrevet af) *Peder Hansen og Jens Rasmussen*"

I det fremlagte forslag var der ikke med et eneste ord nævnt "butik" eller "forretning", selv om det var det, det hele drejede sig om. Der er i stedet talt om et "uddelingssted", og det har naturligvis sin forklaring i "læbæltebestemmelsen", der forbød al handel i en

afstand af 1½ mil fra Århus` bygrænse. Forslagsstillerne kendte udmærket lovene og vidste, at der ikke måtte oprettes et udsalgssted med handel i Mårslet, men det var heller ikke, hvad de havde foreslået - nej, forslaget gik ud på at stifte en forening, der kunne hjemtage og *uddele* varer til foreningens medlemmer. Det var ikke forbudt at stifte en forening, heller ikke en forening med dette formål, selv om det hos de handlende i Århus by måtte føles som en provokation, men stiftelse af en forening var en helt lovlig måde at omgå købstadsrettighederne i Århus på.

Ved mødet blev der indbudt til tegning af aktier til bygning af et hus til en eventuel Forbrugsforening og nedsat et foreløbigt udvalg, der skulle arbejde videre med tanken om etablering af en brugsforening i Mårslet. Udvalget bestod af gårdejerne *Mikkel Poulsen*, *Testrup*, *Jens Rasmussen*, *Tranbjerggården*, *Peder Hansen Birkegaard*, *Obstrup* og *Niels Nielsen* - Heraf var de to forslagsstillere.

Aktietegningen slut

"Ved et møde af Aktiehaverne i den eventuelle Forbrugsforeningsbygning i Maarslet afholdt 26. Marts 1886 blev det besluttet at påbegynde Opførelsen af ovennævnte Forbrugsforeningsbygning, efter at det fremgik af Aktietegningslisten, at det i Indbydelsen fastsatte Beløb 4000 Kroner - skriver Firetusinde kroner - var indkomne i Aktietegning."

Af listen over "Aktionærer i Forbrugsforeningen og Forsamlingsbygningen i Maarslet" fremgår det, at 80 personer havde tegnet i alt 217 aktier á 20 kroner. En enkelt havde tegnet 10 aktier, to personer havde hver tegnet 8 aktier og 9 havde tegnet sig for hver 5. De øvrige havde tegnet sig for hver fra 1 til 4 aktier.

En 20 kroners aktie lyder ikke af så meget, men pengene havde jo en helt anden værdi dengang. Det kan være svært at forestille sig, hvad 20 kroner dengang ville svare til i dag - et forsigtigt gæt må være omkring 800 kr. Uden sammenligning i øvrigt kan det tilføjes, at en faglært arbejder i byen dengang havde en ugeløn af ca 20 kroner.

I alt havde foreningen fået 4.340 kr. ind ved aktietegningen. Den rå bygning kostede 4.250 kr. at opføre, og med samme omregning bliver det til byggeomkostninger på 170.000 kroner, men for dette beløb ville en bygning ikke kunne opføres i dag - pengenes værdi dengang lader sig ikke så let omregne til nutiden.

På samme møde blev der nedsat et byggeudvalg bestående af *Niels Friis*, *Højballe*, *Andreas Madsen*, murer *Andreas Christensen*, *Østerby*, *Peder Laursen*, *Langballe*, *Hans Jensen*, *Testrup* og *Jens Rasmussen*, *Tranbjerggården*. Til kasserer ved bygningens opførelse og foreningens første Brugsår valgtes lærer *Niels Jørgen Laursen Nordvig*, Mårslet. Som revisor ved bygningens opførelse og første Brugsår valgtes *Niels Jensen*, *Testrup*.

Det foreløbige udvalg, der var valgt ved mødet 25. februar 1886, fratrådte og i stedet valgtes en egentlig bestyrelse - Brugsforeningens første - bestående af *Mikkel Poulsen*, *Testrup*, der blev formand, *Niels Friis*, *Højballe*, *Jørgen Sørensen*, *Battrup*, *Markus Møller*, Mårslet, *Jens Peter Sørensen*, *Battrup* og *Rasmus Rasmussen*, Mårslet.

Forbrugsforeningens love

Den 7 april 1886 holdtes foreningens første generalforsamling, og denne dato, hvor man vedtog foreningens love, må være brugsforeningens stiftelsesdag. Men det, og hvad der ellers skete på generalforsamlingen ud over lovenes vedtagelse, står der intet om i protokollen. Foreningens første forhandlingsprotokol er først købt og påbegyndt 24 maj 1886, så alt, hvad der indtil denne dato kan læses om foreningsdannelsen, har ikke været direkte referat, men er efterfølgende skrevet ind i protokollen.

Love for Maarslet Sogns Forbrugsforening

§ 1

Foreningens Formaal er ved Kjøb i større Partier at anskaffe sine Medlemmer så billige og gode Livsfornødenheder som muligt.

§ 2

Medlem af Foreningen kan enhver blive uden Hensyn til livsstilling. Den, der ønsker at indtræde i Foreningen, henvender sig til Bestyrelsen, som derefter tager i Bestemmelse om Optagelsen. En Enkes mindst tyveaarige Søn har Stemmeret på Generalforsamlingen, men er ogsaa pligtig at modtage Valg til Foreningens Tillidshverv.

§ 3

Ethvert Medlem erlægger ved Indmeldelsen i Foreningen et Indskud, der efter Hartkorn bestemmes saaledes:

Medlemmer, som ejer under 1 Tønde Hartkorn - 2 Kroner

Medlemmer, som ejer 1- 4 Tønder Hartkorn - 4 Kroner

Medlemmer, som ejer 4 Tønder Hartkorn og derover - 6 Kroner

§ 4

Ethvert Medlem er pligtig at anskaffe en Kontrabog med Navn og Nummer, hvori han indfører de Varer, han ønsker udleveret fra Foreningen. Betalingen for Varerne er kontant.

§ 5

Ønsker et Medlem at udtræde af Foreningen, kan dette kun ske til 1. April eller 1. Oktober og da kun, saafremt han mindst 3 Måneder forinden skriftligt henvender sig til Bestyrelsen eller et af dens Medlemmer derom. Den Udtrædendes Indskud erholdes ikke tilbage, men tilfalder Foreningen.

§ 6

Foreningens Bestyrelse bestaar af syv Medlemmer, der vælges for 2 Aar ad Gangen ved simpel Stemme flerhed paa denne Generalforsamling, som afholdes i April Maaned. Til Bestyrelsesvalget i 1887 afgaar efter Lodtrækning (hvorfra dog Kassereren er udelukket) tre Bestyrelsesmedlemmer, og siden efter fratræder efter Tur skiftevis fire og tre. De afgående kan genvælges, dog er ingen pligtig at modtage Valg igjen før efter et Tidsrum af fire Aar. Bestyrelsen vælger selv en Formand og en Kasserer af sin midte.

§ 7

Bestyrelsen deler Forretningerne imellem sine Medlemmer og sørger for at Foreningens Virksomhed fremmes paa bedste Maade. Den besørger Indkjøbene og bestemmer Udsalgspriserne enten samlet eller ved et af sine Medlemmer. Den underhandler med Ansøgere til Stillingen som Uddeler og forrelægger dem Forpligtelsen. Dog kan Antagelse kun ske ved en Generalforsamling. Bestyrelsen kontrollerer den Antagne Uddeler. Enhver, der har med Foreningens Penge eller Ejendom at gjøre, stiller saadan Sikkerhed, som af bestyrelsen anses fornødent.

§ 8

Bestyrelsen handler bestandig i hele Foreningens Navn. Den afholder Møder, saa ofte det findes fornødent. Formanden leder Forhandlingerne i alle Møder, fører Forhandlingsprotokollen og besørger Foreningens Korrespondance.

§ 9

Ordentlige Generalforsamlinger afholdes to Gange aarlig, nemlig i April og Oktober Maaned. Paa denne forhandles Foreningens Anliggender, og Bestyrelsen fremlægger Halvaarsregnskabet i revideret Stand til Godkjendelse.

§ 10

Overordentlige Generalforsamlinger kan sammenkaldes, naar bestyrelsen finder det nødvendigt, og saadant skal finde Sted, naar mindst tyve af Foreningens Medlemmer indgiver skriftlig Begjæring til bestyrelsen derom. Indbydelsen til generalforsamlingen - ordentlig saavel som overordentlige - udgaar på den Maade, som Bestyrelsen finder hensigtsmæssig, og de, der ikke møder, maa finde sig i, hvad de mødende bestemmer.

§ 11

Generalforsamlingen har den højeste Myndighed i alle Foreningens Anliggender, saa at bestyrelsen ikke kan foretage sig noget Foreningen vedkommendes, som strider imod,

hvad Generalforsamlingen har besluttet. Ved alle Afstemninger i Generalforsamlingen er - med Undtagelse af de i §§ 15 og 17 anførte Tilfælde - simpel Stemme flerhed afgjørende.

§ 12

Opstaar Uenighed om noget af Foreningens Anliggender, der ikke kan bilægges ved almindelig Forhandling, afgjøres Sagen af tre af en Generalforsamling valgte Voldgiftsmænd og kan ikke forelægges Domstolene til Afgørelse.

§ 13

Af det halvaarlige Overskud lønnes Uddeleren og erlægges Renter og Skatter. Dernæst anvendes mindst 1% af Omsætningen til Afbetaling af Gjæld. Af det øvrige anvendes 2/3 % ligeledes af Overskudssummen til at lønne Bestyrelsen med, og resten bliver at fordele blandt Medlemmerne i Forhold til det Beløb, hvorfor man har købt Varer i det forløbne Halvaar. Er Overskuddet derimod utilstrækkeligt til at lønne Uddeleren og betale Renter og Skatter, er Foreningens medlemmer i samme Forhold ansvarlige for Tilvejebringelsen af det manglende Beløb.

§ 14

Den løbende Gjæld, som det ved Anlægget maatte blive nødvendigt at stifte, afvikles først, og den tilstrækkelige Driftskapital erhverves. Derefter indfries Aktierne efter Lodtrækning. Naar da en trediedel af Aktiekapitalen er indfriet, erhverver hvert Medlem Eiendoms Ret i Bygning og Varelager i Forhold til det Beløb, hvorefter han efter den Tid køber Varer. Naar denne Ejendomsret er naaet op til et Beløb af 10 Kr og derover, erhverder det paagjældende medlem aarlig 5% Renter deraf, og naar den er steget til 20 Kroners Værdi, udstedes der ham et Aktiebrev, om hvis udtrækning til Indfrielse der dog ikke kan tages Bestemmelse, før hele den oprindelige Aktiekapital er indfriet.

§ 15

I Tilfælde af, at en Del af Foreningens Medlemmer forlanger Foreningen opløst, kan dette kun ske paa en dertil sammenkaldt Generalforsamling, hvor mindst to Trediedele af Foreningens medlemmer stemmer for.

§ 16

Udelukkes af Foreningen kan kun ske den, hvis Udelukkelse besluttet af en Generalforsamling efter bestyrelsens eller mindst tyve Mænds Indstilling. Dog betragtes den som udtraadt af Foreningen, der ikke har handlet der i det sidste Aar.

§ 17

Tillæg til en Forandring af disse Love kan kun ske, naar de vedtages i to paa hinanden følgende Generalforsamlinger med en Majoritet paa to Trediedele af de tilstedeværende Medlemmer, og det maa i forvejen være bekjendtgjort, hvilke Forandringer, der er tilsigtet.

Saaledes vedtaget i generalforsamlingen den 7. April 1886.

Kun for mænd

Forbrugsforeningen var for mænd - lovene slog fast, at det kun var mændene, der kunne stemme og vælges. En enke kunne dog godt være medlem af Forbrugsforeningen, men det var uden stemmeret og uden mulighed for selv at blive valgt - kun, hvis hun kunne sende en mindst 20-årig søn til generalforsamlingen, havde hun medindflydelse.

Medlemmerne skulle anskaffe en "kontrabog" forsynet med navn og medlemsnummer og heri indføre de varer, der ønskedes købt.. Ved købet førte uddeleren prisen ind i bogen ud for hver vare. Hver måned blev kontrabogens beløb talt sammen, og halvårskøbet dannede grundlag for medlemmernes andel i det halvårslige overskud. I teorien var der kontant betaling, men i praksis blev der kun betalt én gang om måneden, når månedens køb i kontrabogen var blevet talt sammen.

Bestyrelsen skulle foretage indkøbene til Brugsforeningen og bestemme udsalgspriserne - et stort arbejde at pålægge en bestyrelse. Men det fremgår også af disse første love, at der ved overskudsfordelingen tillægges bestyrelsen en beskeden betaling for arbejdet. Ved en generalforsamling 15. maj 1887 forhøjes bestyrelsens løn til 1% af omsætningen. Det ændres dog igen ved generalforsamlingen 22. juli 1889, hvorefter kun én fra bestyrelsen skal foretage indkøbene og derfor lønnes med ½%, mens den øvrige bestyrelse skal være ulønnet.

Tilføjelse til Brugsforeningens love

Det blev hurtigt nødvendigt af en eller anden grund at ændre ved Brugsforeningens love. Første gang ved to generalforsamlinger 29. august og 10. september 1886, hvor der blev tilføjet til § 13: "Alle Foreningens Medlemmer ere til enhver Tid solidarisk ansvarlige saa vel for Aktiekapitalen som for hvad Gjæld, der maatte komme til at paahvile Foreningen" - mærkeligt, at det ikke var kommet med i de vedtagne love på den første generalforsamling, da det solidariske ansvar var kendetegnende for alle den tids andelsforeninger.

Igen i 1887 ved 2 generalforsamlinger 3. og 8. marts blev der ændret i lovene. Til § 5 blev der tilføjet: "hvorimod den Ejendomsret i Bygning og Varelager, han ved sit Indkøb har erhvervet, vedblivende forrentes ham, indtil den er udbetalt (i henhold til § 14) eller den, hvem han har overdraget denne Ejendomsret. Det samme gælder for den, der udelukkes af Foreningen (i henhold til § 16).

§ 14 blev ændret og vedtaget således: "Den Gjæld, som det ved Anlægget og Lagerets

Forsyning bliver nødvendigt at stifte ud over de oprindelige tegnede Aktier, afvikles først, hvorefter de nævnte Aktier indfries efter Lodtrækning. Det Beløb, som i hvert Halvaar afbetales, kommer ved Halvaarets slutning Foreningens Medlemmer til Gode som medeiendomsret i Bygning og Varelager i Forhold til hver enkelt Indkjøb i det forløbne Halvaar og forrentes derefter med 4%. Naar ovennævnte Gjæld er afviklet, og de oprindelige Aktier er indfrieede, faar hvert medlem et Aktiebrev udleveret for hver 20 Kroner, han da har indestående i bygningen og Varelager."

Ved en generalforsamling 13 december 1888 bestemtes det at gå over til årsregnskab i stedet for halvårsregnskaberne. Hvert års regnskab skulle afsluttes 31. marts. Dog skulle der foretages en statusopgørelse 30. september.

Valg af bestyrelsesmedlemmer var fra starten gældende for 2 år. Ved generalforsamlingen 16. december 1890 bestemtes, at bestyrelsesmedlemmernes valgperiode fremover skulle være på 3 år.

Aftale med mejeriet om byggegrunden

1. april 1886 mødtes 2 repræsentanter valgt af Forbrugsforeningen med *Jens Rasmussen*, bestyrelsesmedlem i Andelsmejeriet og i øvrigt den ene af initiativtagerne til forslaget om en Brugs i Mårslet, for at forhandle endelig aftale og kontrakt mellem Brugsforening og mejeri om den byggegrund, mejeriet skulle stille til rådighed for opførelse af Brusbygningen.

Den grund, mejeriet skulle afstå, var målt op til 576 kvadratalen. Betingelserne var i øvrigt omtrent de samme som skitseret i det tidligere forslag. Ud over at Brugsen skulle indrette forsamlingslokalet i bygningen, tales der nu også om et kontor, som skal stå til mejeriets fri afbenyttelse ved dets ugentlige regnskabsopgørelser og øvrige bestyrelsesmøder samt til private sammenkomster, når lokalet ikke i forvejen var optaget. Brugsen måtte dog bruge og også udleje kontoret til andre sammenkomster, når det ikke skulle benyttes af mejeriet - dette kontor omtales ofte senere som "klublokalet". Mejeriet forventede først at have betalt sin gæld i 1891, hvorefter en udstykning og salg af grunden til Brugsen kunne finde sted. Der skulle dog komme til at gå flere år, inden Brugsforeningen købte grunden af mejeriet. I februar 1891 mødtes repræsentanter fra mejeribestyrelsen og Brugsens bestyrelse for at foretage en tilføjelse på udlånskontrakten med en foreløbig forlængelse af udlånsperioden til 1. november 1897.

Kontrakt med uddeler

Bestyrelsen forhandlede kontrakt med Brugsens første uddeler *Ole Sørensen*, efter at han var blevet valgt på en generalforsamling 3. juni 1886. Det vides ikke, om Ole Sørensen havde været den eneste ansøger til stillingen. Byggeriet af Brugsbygningen var da sat i gang og så langt fremme, at åbningsdagen for den nye Brugs kunne fastsættes til 15. september 1886.

Kontrakt mellem Bestyrelsen for Maarslet Sogns
Forbrugsforening og Ole Sørensen, Maarslet

Medundertegnede Ole Sørensen af Maarslet er af ovennævnte Forenings Generalforsamling den 3. Juni dette Aar antaget til at være samme Forenings Uddeler på følgende af medundertegnede Bestyrelse fastsatte og af Ole Sørensen indgaaede Betingelser.

1. Jeg Ole Sørensen forpligter mig til at afhente alle de Varer til Foreningen, som leveres på Maarslet Jernbanestation (med Undtagelse af en del grovere Varer som i Punkt 7 anført) og at indsætte de af mig afhentede Varer i de dertil bestemte Pakrum, ligesom jeg forpligter mig til med Mands Hjælp at indsætte alle andre Varer, som ankommer til Foreningen samt sørge for, at ingen af de under Opbevaringen staaende Varelager tager Skade og iøvrigt maa være fuldt ansvarlig for de indkjøbte Varers Netto Vægt og Maal.
2. De saaledes indkjøbte Varer forpligter jeg Ole Sørensen mig til at udlevere til Foreningens Medlemmer i den Orden og paa den Maade, som Foreningens Bestyrelse bestemmer og med Kvittering af aflevere de for solgte Varer indkomne Kapitaler til Foreningens Kasserer, saa ofte det forlanges. Alle saavel købte som solgte Varer og Emballage forpligter jeg mig til at indføre i de dertil af Bestyrelsen anskaffede Bøger.
3. I ligemaade forpligter jeg Ole Sørensen mig til at holde de i Foreningsbygningen værende Værelser rene og ordentlige og at besørge Kontoret og Forsamlingslokalet opvarmede, naar og saa ofte det forlanges. Det nødvendige Brænde og Belysningsmateriale til uddelerens private Lejlighed og til Butikken forpligter jeg mig til at anskaffe for egen Regning. I øvrigt er jeg ansvarlig for det af Bestyrelsen til Foreningsbygningen anskaffede Inventarium og pligtig til at erstatte saadanne Beskadigelser paa samme, som ikke hidhører Slid.
4. For Opfyldelsen af foranstaaende Forpligtelser og for de af mig anbettede Varer stiller jeg en garanti af 1200 Kroner saaledes at jeg stiller til bestyrelsens Disposition en Sparekassebog paa 200 Kroner, som er indsatte i Handelsbanken i Aarhus, og for de øvrige 1000 Kroner stiller jeg 2 Selvskyldnerkautiøner.
5. Iøvrigt forpligter jeg mig til at fratræde min Stilling efter tre maaneders Varsel fra bestyrelsens Side, eller hvis denne skulle finde saadant paatrængende nødvendigt at fratræde efter fjorten Dages Varsel fra samme Side.
6. Endelig forpligter jeg Ole Sørensen mig til at rette mig efter Bestyrelsen i alle Tilfælde vedrørende mine Forpligtelser, selv om de ikke falde ind under foranstaaende samt at have Omsorg for Foreningens Vel i enhver Henseende.
7. Derimod forpligter undertegnede Bestyrelse sig til at anskaffe en Trækvogn til Ole Sørensens Afbenyttelse i de under Punkt 1 nævnte Øjemed og at afhente eller lade afhente paa Maarslet Jernbanestation, hvad der skal transporteres til Forretningsbygningen af Kul, Foderstoffer, hele Øxehoveder med Spirituose Drikke o. lign, dog at Ole Sørensen (som anført under Punkt 1) skal være behjælpelig ved Indsættelsen i Pakrummet.
8. Samme bestyrelse forpligter sig til at lønne Ole Sørensen med 3½% af de i hvert Halvaar solgte Varers Udsalgspris. Dog undtages herfra Foderstoffer og Kul, hvoraf kun erholdes 2½%. Derimod tilfalder hele Udbyttet af Smørhandelen Ole Sørensen, det samme er Tilfældet med Brødhandelen, medens det dog tilkommer Bestyrelsen at bestemme denne Vares Udsalgspris. - Den Emballage, som ikke kan returneres, er Ole

Sørensens Ejendom.

9. Nævnte Bestyrelse overlade Ole Sørensen følgende Værelser i Forbrugsbygningen: En Dagligstue, et Sovekammer med Kakkellovn, et Kjøkken med Komfur og et mindre Vaskehus i Kjælderen, hvor der tillige findes Brønd, som står til Ole Sørensens fri Afbenyttelse. Udgifterne til Lys og Varme i Forsamlingslokalet saa vel som i Kontoret afholdes af Bestyrelsen.

10. I Tilfælde af at Ole Sørensen ønsker at fratræde sin Stilling som Foreningens Uddeler, kan saadant kun ske efter tre Maaneders Varsel fra hans Side.

Bestemmelserne i denne Kontrakt træder i Kraft den 15. September d. A.

Maarslet, den 7. September 1886
(underskrevet af uddeler og den samlede bestyrelse)

Som Kautionister for Ole Sørensen, Maarslet, har undertegnede Mænd underskrevet hoslagte Kontrakt nemlig:

Gaardejer *Søren Nielsen*, Maarslet, og Gaardejer *Niels Hansen*, Løienkjær.

Ændring i uddelerens aflønning

Som det fremgår af kontraktens afsnit 8, fik uddeleren ingen fast løn - kun procenter af, hvad der blev solgt for. For at uddeleren kunne have en rimelig indtjening, var det nødvendigt at ændre på procentsatserne ved de følgende års generalforsamlinger.

I februar 1888 bevilgede bestyrelsen uddeleren et tillæg på ½% af solgte varer - dog undtaget foderstoffer. Han fik samtidig ret til at beholde de tomme stenolietønder.

I marts samme år ved generalforsamlingens forlængelse af kontrakten med uddeleren fra 1. april 1888 tildeles han 1½% af klid, 2½% af andre foderstoffer, 3% af stenkul og 4% af andre varer - alt af den bogførte salgpris. Året efter, i juli 1889, bestemtes det, at procenten for kul skulle sættes op til 4 %, og i januar 1890 sættes også procenten for klid op til 2½%.

Udgiften til lys og varme i butikken var udelukkende uddelerens, men i september 1887 gav bestyrelsen ham en brændselshjælp på 10 kroner, og fra december 1890 bevilger generalforsamlingen uddeleren et årligt tillæg på 5 kr. for butikkens belysning og opvarmning.

I 1896 blev uddelerens løn tillagt 25 kr., fordi Ole Sørensen havde fået pålagt hvervet som foreningens kasserer. Generalforsamlingen bestemte i 1895, at uddeleren skulle have et tillæg på ¼ % - til gengæld må han så ikke mere beholde de tomme petroleumstønder. Den sidste ændring i aftalen mellem bestyrelse og uddeler i Ole Sørensens tid som uddeler fandt sted i 1899, da det bestemtes at brødhandelen, der hidtil havde været uddelerens private handel, skulle gå ind i Brugsens almindelige handel, og at der skulle udbetales overskud af brødsalget som af den øvrige handel.

Det var dengang ikke ualmindeligt, at en uddeler havde en vis "frihandel", idet han for

egen regning kunne handle med varer, som foreningen ikke forhandlede. I kontrakten med Ole Sørensen nævnes i § 8 smørhandelen og brødhandelen.

Uddelerens kaution

Den 13. januar 1887 modtog bestyrelsen et brev underskrevet af 21 foreningsmedlemmer, der forlangte gårdejer *Søren Nielsen*, Mårslet, udelukket af foreningen, fordi han ikke havde betalt og vægrede sig ved at betale for de 5 aktier, han havde tegnet sig for. Det fik Søren Nielsen til samme dag at sende bestyrelsen et brev, hvori han opsigde den kautionsforpligtelse, han i september 1886 havde stillet for uddeleren.

Problemet med uddelerens kaution blev først taget op ved generalforsamlingen 10. marts 1888, hvor uddelerens kontrakt med Brugsen blev forlænget. Kautionsbeløbet på 1200 kroner forblev uændret. deraf stod de 200 fortsat på den bankbog, bestyrelsen havde i opbevaring, mens nu 7 medlemmer i fællesskab kautionerede for de 1000 kr. - 6 medlemmer for hver 100 kr. og *Niels Hansen*, Løjenkær, den ene af de oprindelige kautionister, for de resterende 400 kroner.

Klar til starten

Åbningsdagen

Der var festdag i Mårslet onsdag den 15. september 1886. Brugsbygningen var færdigbygget, inventar var anskaffet, Varerne sat på plads og Brugsen kunne holde sin første åbningsdag. Vareudvalget har dog næppe nærmet sig det, der kendes i vore dages Brugs, men ingen tvivl om, at bestyrelsen havde gjort sig anstrengelser for at få de mest nødvendige dagligvarer til husholdningen købt hjem - selvfølgelig sammen med redskaber og grovvarer til landbruget. Det var bestyrelsen alene, der bestemte vareudvalget. En enkelt gang ses generalforsamlingen at have blandet sig - det var da det 1891 blev bestemt, at der også skulle kunne købes margarine i brugsen.

I begyndelsen kunne der ikke købes stærke drikke i Brugsen. Den gamle spiritusbevilling fra 10. marts 1873 udstedt til "Maarslet Sogns Forbrugsforening" var stillet i bero i 1884, og bestyrelsen havde haft besvær med at få den til at gælde igen. Først efter et brev fra bestyrelsesformand Mikkil Poulsen 19. juli 1887 til Herredsfogeden, som måtte forstå, at "Brugsen ikke var en ny Forening, men en Forening, der igen er paabegyndt efter at have været indstillet i nogle Aar", gik sagen igennem. Da den gamle bevilling 1. oktober 1887 blev sat i kraft igen, kom spiritus også med i Brugsens vareudbud.

Man må forestille sig bestyrelsesmedlemmernes rejser med toget til Århus, hvor de har afgivet deres bestillinger i byens købmandsgårde - andre indkøbsmåder og - muligheder var der ikke, for der fandtes endnu ikke telefon i Mårslet, så man kunne ringe og bestille, og FDB - Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger - der i dag er hovedleverandør af varer til brugsen, var slet ikke stiftet i 1886. Man må også forestille sig op til åbningsdagen, hvordan uddeleren har kørt i pendulfart med sin trækvogn med varer fra stationens pakhus til Brugsforeningen.

Brugsbygningen på Tandervej 6 fra 1886 med hestevogn holdende foran trappen. Midt i billedet under kirkens tårn ses Andelsmejeriet Kildevang med mælkejunger på rampen. - Bag de 2 vinduer i Brugsbygningens gavl lå salen med plads til "100 mennesker uden trængsel". Selve Brugslokalet fandtes bag de 3 stuevinduer i bygningens facade.

Kun handel for medlemmer

Ikke enhver kunne handle i Brugsen - den var kun for medlemmer, der i forvejen havde en kontrabog forsynet med navn og medlemmets foreningsnummer. Allerede inden 15. september 1886 havde 87 meldt sig ind i foreningen. De fleste medlemmer boede i Mårslet, Hørret, Langballe, Testrup, Obstrup, Højballe, Hørretløkken og Vilhelmsborg. En del af medlemmerne ses dog at have bopæl i Astrup, Tander, Ask Mark, Malling Mark, Battrup, Mustrup, Gunnestrup, Østerby, Bjødstrup, Slet, Ravnholt Skov og Løjenkær.

Brugsens åbningstider

Der må have været trængsel i det lille Brugslokale, hvis alle 87 medlemmer med familie skulle se deres nye Brugs den første dag. Der har sikkert været holdt åbent fra kl 7 morgen til kl. 21 aften - ikke bare den dag, men hver dag, også søndag. Der var jo ikke noget, der hed lukkelov dengang.

På en generalforsamling i 1890 blev det bestemt, at Brugsen skulle lukke på søn- og helligdage kl. 9 - dog ikke 2. påskedag, 2. pinsedag og 2. juledag, hvor der skulle holdes åbent som på en hverdag. - På en generalforsamling i 1901 blev lukketiderne fastsat, så der fra april til oktober skulle lukkes hver dag kl. 21 og i vinterperioden fra november til marts kl. 20 hver aften. Om lørdagen og i ugerne op til de store højtider skulle der holdes åbent en time længere.

Brugsens første 25 år - 1886 - 1911

Bestyrelsens arbejde

I foreningens første tid - før Brugsens åbning - var der blevet indkaldt til en del ekstraordinære generalforsamlinger, men i tiden efter 15. september 1886 blev der som regel kun holdt de to lovbestemte årlige generalforsamlinger. På sommergeneral-forsamlingen valgtes der bestyrelsesmedlemmer, der sad i foreningens bestyrelse for 2 år. Hurtigt gik man over til at foretage dette valg ved vintergeneralforsamlingen og så at lade valget gælde fra næstfølgende 1. april.

Nogle bestyrelsesmedlemmer sad kun i bestyrelsen i den 2-årige periode, mens andre lod sig genvælge. Der var en stor udskiftning i bestyrelsen og derfor også mangel på erfarne bestyrelsesmedlemmer.

Bedre blev det, da man i 1891 gik over til at vælge bestyrelsen for en 3-årig periode. Det var ikke kun bønderne, der blev valgt til bestyrelsen - også sognets håndværkere og folk fra mejeriet lod sig vælge.

Bestyrelsen valgte selv sin formand. Også her ser man en stor udskiftning. I foreningens første 25 år var der 9 formænd.

<i>Mikkel Poulsen, Testrup</i>	1886
<i>Jørgen Sørensen, Battrup</i>	1888
<i>Jens Jensen, Vilhelmsborg</i>	1891
<i>Jens Rasmussen, Tranbjerggård</i>	1894
<i>Peder Hansen, Obstrup</i>	1896
<i>Peter Madsen, Mårslet</i>	1899
<i>Jacob Hansen, Testrup</i>	1905
<i>Jens Skovgaard, Testrup</i>	1906
<i>Marius Gam, Mårslet</i>	1909

Mens alle afholdte generalforsamlinger ses indført i foreningsprotokollen, er det kun tilfældet med få bestyrelsesmøder - der må være holdt mange flere, end man kan læse sig til. I slutningen af perioden - 1910-1911 - bestemte bestyrelsen at holde et fast bestyrelsesmøde den sidste torsdag i hver måned, og disse møder er ført til protokols - også mødet den 31. oktober 1910, hvor der står: Ingen emner til forhandling.

Normalt var der nok at se til for bestyrelsen. Fra 1908 begyndte en årlig udtrækning af de aktier, der var tegnet ved brugsbygningens opførelse. Normalt blev der udtrukket 20 aktier, men enkelte år blev det kun til 10, 12 eller 15.

I 1900 måtte bestyrelsen tage stilling til, hvilken leje en danseskole skulle betale for benyttelse af salen. Lejen blev fastsat til 18 kr. (desværre står der ikke noget om for hvor lang en periode), hvoraf foreningen skulle have 6 kr. og uddeleren 12 for sin ulejlighed - blandt andet til oprydning og rengøring. Et enkelt bal skulle betales med 2 kr. til foreningen, og uddeleren måtte selv sætte sin betaling.

I 1907 valgte bestyrelsen to medlemmer *Jens Skovgaard*, gårdejer og teglværksejer i Testrup, og *Mads Pedersen*, ejer af Bomgården, til at forhandle med mejeriet om køb af den grund, Brugsbygningen var opført på. Året efter samledes Brugsens bestyrelse med mejeribestyrelsen, og man lavede en overenskomst om købet. Mejeriet skulle nu ikke mere deltage i udgifterne til salens vedligeholdelse, men fremover betale en årlig leje på 50 kr. for afbenyttelsen.

Da brugsbygningen nærmede sig 25 år, måtte bestyrelsen tage stilling til reparationer. I 1910 blev uddelerens stue malet, og gulvet i forstuen og i en del af butikken blev lagt om. I 1911 skulle kælderen kalkes og gulvet repareres, og der skulle anskaffes en ny kakkelovn til butikken.

I 1911 var bestyrelsen samlet for at tage stilling til cementkøbet i det indeværende år. På samme møde drøftedes bestyrelsens stilling til en påtænkt oprettelse af en andelscementfabrik.

Uddeleren

I efteråret 1899 var der opstået en uoverensstemmelse mellem foreningens formand og uddeleren, hvorefter uddeler Ole Sørensen i november meddelte bestyrelsen sin opsigelse fra 1. april 1900. På en ekstraordinær generalforsamling 21. marts 1900 skulle der vælges ny uddeler. Der var 14 ansøgere at vælge imellem. *Frands Jensen* blev valgt med 25 af 88 stemmer og ansat.

Den aftalte aflønning var mindre, end Ole Sørensen havde fået, men et halvt år senere blev uddelerens løn forhøjet til 4 % af den bogførte salgpris. I 1902 søgte Frands Jensen generalforsamlingen om en lønforhøjelse, men det blev afslået. Først i 1907 blev lønnen forhøjet med 1/4 %. I 1910 bad uddeleren generalforsamlingen om at få sin opsigelsesfrist ændret. Det blev den ikke, men på følgende generalforsamling blev hans løn igen sat op med 1/4%, så lønnen fra 1911 ville være 4½%.

Uddelerens kaution blev ændret i 1909. Hidtil havde kautionen været garanteret af Frands Jensens svigerfar, husmand *Jens Sejersen*, Højballe. I stedet for denne personlige kaution overgav uddeleren bestyrelsen en sparekassebog med et pålydende på 2000 kr. Renterne heraf skulle tilfalde uddeleren ved de to halvårslige rentetilskrivninger. - At være uddeler i en Brugs var ikke en sikker og fast stilling. Hvert år skulle der på generalforsamlingen træffes beslutning om en forlængelse af uddelerens kontrakt for det følgende år.

Generalforsamlingen

Den første generalforsamling efter Brugsens åbning 15. september 1886 blev holdt "i Maarslet Sogns Brugsforenings Sal" den 13. januar 1887. Der nævnes intet om, hvor mange fremmødte, der var. Kun en enkelt gang ved en generalforsamling i 1902 nævnes, at der var 40 medlemmer til stede.

Et fast punkt på hvert års generalforsamling var fremlæggelse og godkendelse af Brugsens regnskab. Fra 1889, da man gik over til årsregnskab, var det kun ved sommergeneralforsamlingen, at årets regnskabsresultat blev fremlagt. På vintergeneralforsamlingen blev der i stedet givet en oversigt over omsætningen i det

forløbne halvår. I 1903 blev det bestemt, at regnskabsåret fremover skulle følge kalenderåret, og fra 1911 bestemtes at der skulle foreligge et trykt regnskab i stedet for regnskabsførerens oplæsning af tal, der kunne være svære at holde samling på. Det var ikke alene årets regnskab, generalforsamlingen skulle godkende. Også bestyrelsens forslag til overskudsdeling skulle godkendes. Desværre kendes de første mange års regnskab ikke. Det først kendte regnskab er fra 1909, hvor omsætningen havde været 66.016,03 kr. med et overskud på 6.196,55 kr.

Der var også andre sager, store som små, der skulle tages stilling til ved generalforsamlingerne. I 1905 bestemtes det, at foreningen skulle yde et bidrag på 5. kr. til et mindesmærke for H. Chr. Sonne, der i 1866 havde stiftet den første danske Brugsforening i Thisted. Derimod afslog generalforsamlingen i 1908 at give en økonomisk støtte på 25. kr. til Thorning brugsforening, der var kommet i vanskeligheder. - I 1909 blev der stillet forslag om, at Brugsen skulle yde bidrag til en gadebelysning i Mårslet. Det syntes generalforsamlingen at ligge udenfor foreningens formål, og det blev afslået.

I 1888 havde generalforsamlingen bestemt, at der skulle købes et jernpengeskab til opbevaring af foreningens bøger og penge. Ved en generalforsamling i 1896 bestemtes det at optrykke foreningens love med de tilføjede rettelser, der var kommet til siden 1886. I protokollen har *Jørgen Andersen Bo* i 1896 med sirlig skrift og moderne retskrivning - navneord med små bogstaver og med anvendelsen af bolle-å - indskrevet ordlyden af foreningens love. - I 1902 blev flaskeproblemet behandlet - flaskepant var endnu ukendt. Resultatet blev, at uddeleren fremover skulle føre regnskab i den enkeltes kontrabog over udleverede og returnerede flasker.

Et udvalg på fem personer blev valgt af generalforsamlingen i 1900 til at forestå opførelse af en stald ved siden af brugsbygningen, og bestyrelsen blev bemyndiget til at optage et lån på 1000 kr. til finansieringen. Gældsbeviset for Brugsens lån i Mårslet Sogns Spare - og Lånekasse findes i dag på Mårslet Egnsarkiv - ligesom mange andre af Brugsens gamle dokumenter og kontrakter. Brugsen betalte ikke afdrag af lånet, kun de halvårlige renter på 25 kr. blev betalt, indtil lånet fuldt ud blev indfriet i 1907.

I 1906 bestemtes det, at der skulle opføres en bygningsfløj til pakrum. Snedker Karl Jensen opførte tilbygningen for 965 kr., og bestyrelsen lånte hertil 1000 kr. i den lokale Spare- og Lånekasse. - I 1909 blev det vedtaget, at "køkkenlejligheden" skulle udvides, og i 1911 at der skulle opføres et kulhus i gården.

Ved en generalforsamling i 1901 spurgte nogle medlemmer om muligheden for anbringelse af en telefon i brugsen. Telefonledningerne var godt nok endnu ikke kommet til Mårslet, men i Beder var der blevet oprettet en telefoncentral. Der blev nedsat et udvalg på tre - blandt andet med pastor Valdemar Bille - der skulle undersøge sagen. Resultatet blev, at der blev oprettet en offentlig talestation med telefonnummer Beder nr. 12 i brugsens lokale. Telefonledningen blev trukket fra Beder til Brugsen i Mårslet, der lagde lokale til og også gav et tilskud på 20 kr. til den årlige leje af telefonen på 200 kr. - Mårslet fik først egen telefoncentral i 1911.

Ved generalforsamlingen 9. april 1908 var købet af Brugsbygningens grund afsluttet, og repræsentanter fra mejeriet og Brugsen underskrev i fællesskab skødet. Grunden havde

kostet Brugsen 923,25 kr. Bestyrelsen blev bemyndiget til at optage et lån, så stort som muligt, i bygning og grund - og der blev da oprettet et 4½% prioritetslån i Mårslet Sogns Spare- og Lånekasse.

Medlemskab af andre andelsforeninger

Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger - FDB - blev stiftet i 1896 ved en sammenslutning af to bestående fællesforeninger for Jylland-Fyn og Sjælland. Ved en generalforsamling i Mårslet 21 november 1899 blev det besluttet, at Mårslet Brugs skulle tilmeldes fællesforeningen fra 1. januar 1900. Der har åbenbart ikke været helt enighed om denne beslutning, for 3 måneder senere blev der indkaldt til en ekstraordinær generalforsamling, hvor medlemskabet af FDB blev drøftet. Det stillede forslag om udmeldelse blev nu sat til afstemning - og Mårslet Brugs forblev medlem. På en ekstraordinær generalforsamling i 1908 bestemtes det at indmelde Brugsen i *Dansk Andels Gødnings Forretning* - D.A.G. - der var stiftet i 1901. Igen i 1911 skulle en ekstraordinær generalforsamling tage stilling til indmeldelse i en andelsforening. Det blev vedtaget, at Brugsen tegnede sig som medlem af andelsforetagendet til oprettelse af en cementfabrik - den senere *Danske Andels Cementfabrik*.

Brugsforeningen i årene 1912-1936

Bebyggelsen i Mårslet omkring år 1900 bestod af sognets større og mindre gårde. Der var kun ganske få huse i byen placeret langs Eskegårdsvej og Lindegårdsvej. Men efter år 1900 begyndte der at ske noget, og der kom byhuse på begge sider ad Tandervej og i og ved trekanten, der afgrænses af Hørretvej, jernbanen og Banevej. Mårslet var ved at få et landsbypræg. Sognets indbyggertal var 1928 i 1911.

I denne 25-års periode oplevedes 1. verdenskrig 1914 - 18 og en deraf følgende dyrtid, der helt ændrede prisniveauet og samfundsøkonomien.

Mod slutningen af perioden - under 30ernes depression - fik Brugsforeningen store vanskeligheder, og det var nær ved, at byens Brugs måtte give op og lukke - herom senere.

Foreningens regnskabsførere

Jørgen Andersen Bo, leder af Friskolen i Testrup, havde været Brugsens regnskabsfører siden 1896. han havde tidligere være foreningens revisor fra 1887-95 og medlem af bestyrelsen siden 1895. I 1912 valgte han at stoppe, og ved generalforsamlingen i 1913 bragtes der *Jørgen Bo Andersen* en tak for hans mangeårige arbejde for Brugsforeningen.

Som regnskabsfører valgtes i 1912 lærer *J. Andersen*, men han rejste kort efter, og i hans sted valgtes murer *Christian J. Christensen*. Han fik tillagt en årlig løn af 300 kr. og virkede som regnskabsfører til 1915, da *S. N. Skov* blev valgt. I 1920 fik Skov på grund af dyrtid et løntillæg på 100 kr., og i 1912 blev lønnen ændret til ½% af omsætningen. *S. N. Skov* blev siddende som regnskabsfører til 1926, da sognerådsformand *Jens*

Højsgaard blev valgt til ny regnskabsfører til en årlig løn af 800 kr.

Regnskabsføreren fremlagde på forårets generalforsamling regnskabet, som fra 1912 blev revideret af brugsforeningernes Revisionsforening. Fra perioden 1912 - 36 kendes en del omsætningstal:

<u>År</u>	<u>Omsætning</u>	<u>Overskud</u>
1912	80.099,11	8.364,93
1917	109.723,75	9.298,07
1918	90.653,22	6.621,17
1919	149.871,57	9.959,77
1922	158.371,53	11.582,22
1924	209.658,46	6.873,85
1925	254.299,57	7.672,05
1926	227.318,39	11.535,30
1927	200.196,03	10.063,69
1928	208.071,70	13.158,97
1929	234.470,56	15.211,10
1930	221.161,88	16.301,63
1931	145.881,55	10.314,90
1932	123.870,51	9.498,15
1933	141.491,29	12.345,81
1934	144.520,72	12.173,63
1935	151.346,27	12.452,62

Ud over at føre brugsens regnskab deltog regnskabsføreren sammen med bestyrelsen i den månedlige afstemning af fakturaer og af de halvårslige lageroptællinger. Han var også bestyrelsen behjælpelig med ud fra regnskabstallene at fastsætte den årlige dividende og bestemme hvor mange aktier, der skulle udtrækkes til udbetaling til medlemmerne.

Siden 1908 havde der været en årlig udtrækning af aktier til tilbagebetaling til medlemmerne. Det var de aktier á 20 kr., der var tegnet ved Brugsbygningens opførelse i 1886. Antallet af udtrukne aktier varierede meget i perioden 1912 - 36 - et enkelt år var der kun udtrækning af 5 aktier, mens der i årene 1934-36 blev udtrukket 60 stk. pr. år og givet 8% i dividende. I 1931 udbetaltes de sidste 9 gamle aktier, der var tegnet i 1886, og fra 1927 begyndte også tilbagebetaling af aktier, der som medlemslån blev optaget af Brugsen i 1920.

Indretning af helt ny butik

Siden oprettelsen i 1886 havde brugsen haft uddelingssted i et lokale bag Brugsbygningens stuevinduer ud mod Tandervej, men pladsen har været trang, da denne del af bygningen også rummede uddelerens lejlighed. Der, hvor der i bygningen i flere år var pizzeria, var der indrettet forsamlingsal og et kontor, der i daglig tale blev kaldt "klubværelset". Salen brugtes til møder af Andelsmejeriet Kildevang, til Brugsens møder

og generalforsamlinger og til mange andre formål. Siden 1908, da Brugsen købte grunden af mejeriet, havde mejeriet betalt en årlig leje på 50 kr. for benyttelse af salen. Brugsbestyrelsen havde i tankerne at inddrage sal og klubværelse til indretning af en ny butik og samtidig ændre det gamle uddelingslokale til et kontor og et værelse lagt til uddelerens lejlighed. På forårsgeneralforsamlingen i 1913 fik bestyrelsen bemyndigelse til at ændre lokalerne "efter bedste skøn" og til at låne den fornødne kapital, der skulle tilbagebetales over 5 år.

Bestyrelsen bad formanden *Kr. Andersen* og bestyrelsesmedlem, murer *Christian Christensen* om at lave aftale med de lokale håndværkere, og 14 dage senere forelå der tilbud fra snedker Martin Sørensen på snedkerarbejdet for 600 kr., murer Christian Christensen på murerarbejdet for 160 kr. og malermester Marius Gam på malerarbejdet for 350 kr. - Arbejdet blev straks sat i gang.

Efter nedlæggelse af brugsforeningens sal lejede Andelsmejeriet sig ind på kroen ved stationen, der et par år tidligere havde ændret navn til Afholdshotel. Her holdt mejeribestyrelsen deres møder fra 1913 og indtil mejeriets lukning i 1948, og herfra udbetalte mejeriet egentlig betaling til bønderne for deres leverancer af mælk til mejeriet.

Der var også vemodighed blandt Brugsens medlemmer ved at inddrage sal og klubværelse til butik. Her i klubværelset var det blevet kutyme, at medlemmerne efter endt køb i uddelingslokalet kunne købe en kop kaffe eller nyde en genstand for en 10 øre. Det blev der ved butiksændringen sat en stopper for, men det var jo også i strid med ordlyden i Brugsens spiritusbevilling, der forbød "nogen som helst udkænkning til fortæring på stedet".

Man bestemte, at gulvet i det gamle uddelingslokale skulle bruges som skillerum mellem værelse og kontor. Der skulle lægges nyt gulv og byttes om på nogle kakkelovne. Det kommende kontorlokale skulle opvarmes ved petroleumsovn, og der skulle indkøbes 8 stole og 1 bord til kontoret.

Under byggeriet blev det bestemt, at der skulle indlægges elektricitet i Brugsbygningen. Elselskabet "Østjylland" i Odder var netop da i gang med at føre elledninger frem til byens huse. Brugsen fik en afdragsordning over 10 år for installationsafgiften. Uddeleren måtte selv betale for elinstallationen i sin lejlighed.

I november 1913 forelå regnskabet for ombygningen, der havde stået Brugsen i 1.200 kr. for den nye butik på 50 m² - en rigtig butik med butiksvinduer, hvad der jo ikke havde været før.

Bestyrelsen

Brugsens bestyrelse valgtes fortsat ved efterårets generalforsamling, og bestyrelsen valgte selv formand og regnskabsfører, der dog ikke behøvede at være medlem af bestyrelsen. Malermester *Marius Gam* havde været bestyrelsesformand siden 1909. Periodens øvrige formænd var:

<i>H. Jeppesen</i> , Mårslet	1912
<i>Kr. Andersen</i> , Mårslet	1913

<i>Søren Ove Sørensen, Mårslet</i>	1920
<i>Anton Borbjerg, Obstrup</i>	1926
<i>Karl Birkegaard, Testrup</i>	1931
<i>Niels Carl Nielsen, Visbjerg</i>	1934

Bestyrelsen fastsatte den årlige dividende, som set med vor tids øjne synes stor. For året 1916 udbetaltes der 9% i dividende for købte varer. I 1921 blev der kun udbetalt 5% til medlemmerne, men en anden procentdel blev dette år hensat som medlemsandel i en ny reservefond. For året 1924 udbetaltes der 8% dividende og året efter kun 6%, selv om 1925 var året med periodens største omsætning. For året 1926 udbetaltes 5% og i året 1928 var det 8%.

Bestyrelsen stod for de halvårslige lageroptællinger. Butikken holdtes da lukket én eller to dage, mens bestyrelsesmedlemmerne talte op. Enkelte af varelagerets optællinger er ført ind i protokollen og viser at varelagerets værdi i 1926 - 29 har svinget mellem 23 - 29.000 kr. I 1929 har bestyrelsen samtidig med optællingen eftersat kassebeholdningen. Bestyrelsen holdt jævnlige møder. Flere af møderne ses kun indført i protokollen med en dato og de fremmødtes underskrift - intet om hvad der er behandlet og besluttet.

En meget stor del af bestyrelsens møder vedrørte brugsens økonomi - dyrtiden under og efter 1. verdenskrig var mærkbar for Brugsen. I 1919 rykkede FDB for sit tilgodehavende. Det fik bestyrelsen til at vedtage, at der fremover kun gives medlemmerne 1 måneds kredit. Og for at kunne klare forpligtelserne optog bestyrelsen et driftslån i Landbosparekassen på 10.000 kr. En ekstraordinær generalforsamling godkendte lånet og vedtog samtidig, at der skulle optages et lån på 20.000 kr. hos medlemmerne. For dette lån, der skulle tilbagebetales fra 1927, udstedtes der andelsbeviser á 20 kr., der skulle forrentes medlemmerne med 6%.

Igen i 1925 rykkede FDB for betaling af varer, og bestyrelsen måtte ud at låne 1.200 kr. for at betale gælden. Bestyrelsen besluttede, at den hver måned vil gennemgå Brugsens hovedbog for at kontrollere medlemmernes gæld - og om fornødent rykke skriftligt for betaling.

Medlemmer, der er rykket og ikke har betalt, vil kun kunne få varer udleveret mod kontant betaling. fremover vil forfalden og ikke betalt gæld blive tilskrevet renter.

I 1927 rykkede FDB igen for penge - denne gang med opfordring fra en sagfører om uopholdelig at betale den forfaldne skyld. Bestyrelsen prøvede da med en forhandling med FDB. I 1928 gjorde FDB Brugsen opmærksom på, at den månedlige skyld stadig var for stor, og bestyrelsen foreslog da generalforsamlingen, at der blev optaget et nyt driftslån. Det resulterede i et lån på 20.000 kr. med bestyrelsens underskrifter som kautionister for foreningen.

Der er da også lyspunkter. I 1928 tilbagebetales brugsen 6.506,35 kr. fra FDB's reservefond B - disse penge bruges til afskrivning på bygning og inventar.

Reparation og vedligeholdelse af bygning og butik fylder meget på bestyrelsens møder. I 1915 besluttes det at ændre trappen fra gaden op til brugsen, så der bliver adgang fra begge sider af trappen. I 1918 skal der indsættes en ny kakkelovn i butikken, og 3 bestyrelsesmedlemmer skal købe den. Igen i 1928 købes der kakkelovn - denne gang til

dagligstuen. - I 1920 må der være blevet for trangt i uddelerens lejlighed, for da bestemtes det, at kontoret skulle flyttes ud i pakhuset. Snedker Sørensen ordnede det fornødne for 115. kr.

I 1923 skal gårdspladsen mellem Brugsbygningen og Andelsmejeriet sænkes. Vognmand Kristian Kristiansen bortkørte fyld fra gården for 250 kr., hvoraf mejeriet betalte en fjerdedel. En ny mur og beton på gårdsplads blev udført af P. Andersen; Malling. - I 1912 sættes et loftkammer i stand til sovekammer for en kommis. I 1920 indrettes der igen et loftkammer - et gavlkammer, der blev udvidet i 1927.

Og så er der en mængde småsager - blandt andet en ny vask i køkkenet, levering af en ny reol med 4 skuffer og forandring af 2 gamle reoler for i alt 325 kr., tækning af taget på udbygningen og køkkenudbygningen for 243 kr., maling af butikken i 1926 for 480 kr., reparation af gulvet i gangen og opsætning af hylder til medlemmernes træsko, tapetsering af kontor og stadsstue og anskaffelse af 6 stole mere til kontoret samt køb af en sækkeløfter til kulkælderen.

I 1912 blev det bestemt at indlægge telefon i uddelerens privatlejlighed. Først i 1925 blev der anskaffet telefon i butikken. I 1914 blev der indlagt kraft til kaffemøllen, og året efter blev der opsat en lampe udenfor ved yderdøren. I 1922 blev der indlagt vand i Brugsbygningen fra Mårslet Vandværk.

I 1916 bestemtes at butikken fra 1. november til 1. april skulle lukke kl. 19 - dog lørdag aften og aftenen før en helligdag undtaget. I 1919 ændres åbningstiden, og der lukkes nu ugens første 4 dage kl. 18. - Køb i Brugsen havde hidtil været forbeholdt medlemmerne, men i 19127 søgte bestyrelsen om bevilling og fik tilladelse til også at have detailhandel, så også ikke-medlemmer kunne handle i brugsen.

I 1912 optog Brugsen forhandling af træsko lavet af Jens Peder Andersen, kaldet "Fip-Jens-Peder", i Hørret. Samtidig overtog man et parti prospektkort til forhandling. Efter at der i 1914 var kommet elektricitet til egnen, bestemtes det, at der også skulle forhandles elektriske lamper og hvad dertil hører. I 1926 blev der opstillet et radioapparat i butikken med salg for øje - radioen endte med at blive købt i 1929 af daværende uddeler Chr. Mortensen for 100 kr.

I 1914 - ved 1. verdenskrigs udbrud - måtte bestyrelsen meddele: "På grund af de urolige Forhold, som på Tiden er på grund af krigen, og Trafikken unormal, så vi ikke kan få Varerne rettidigt, kan medlemmerne kun få begrænset Kvantum Varer, for at Nogle ikke køber det hele og Andre så intet kan få - alt efter Bestyrelsens skøn". - I 1927 nedskrev bestyrelsen en del varer fra krigstiden fra 480,75 kr. til 0 kr. - og søgte dem solgt på bedste måde. Det indbragte 24,35 kr.

I 1927 modtog brugsen tilbud fra DDPA om opstilling af benzinstander foran forretningen. Tilbuddet blev accepteret. Samme år blev bestyrelsen opfordret af FDB til at tegne medlemmerne som abonnenter på et nyt Brugsforeningsblad. Det ville koste 72 øre årligt pr. abonnement. Det nye blad begyndte at udkomme i 1928 som "Brugsforenings - Bladet". I 1945 skiftede det navn til "Samvirke".

Selv om perioden bød på trange økonomiske forhold, var der overskud til at give tilskud til betrængte Brugsforeninger. I 1915 blev der ydet 20 kr. i tilskud til Gram og Stilling Gl. Brugsforening. I 1924 til hjælp til dækning af underskud 20 kr. til Ejstrup

Brugsforening og året efter 20 kr. til Rødkjærsbro Brugsforening. Derudover blev der i 1920 ydet 50 kr. i tilskud til en brovægt ved stationen og 20 kr. til Østerlandsmissionen. I 1929 klagede bestyrelsen til Landsskatterådet over Hads-Ning-Herreds skattekreds' forhøjelse af indkomsten fra 12.900 kr. til 14.449 kr. Et år efter modtog bestyrelsen svar på klagen, der delvis blev godkendt. Nu forhøjedes indkomsten med 17 kr. i stedet for 1.549 kr.

Sognerådet var i gang med at udarbejde matrikelkort i kommunen og ønskede grænsen mellem kommunevejen og Brugsens grund samt skelgrænsen afsat. Bestyrelsesformand Anton Borgbjerg havde lavet et forslag dertil, men den øvrige bestyrelse nedstemte det. Efter generalforsamlingen i december 1931 havde bestyrelsen valg af formand. Som regel fortsatte formanden, hvis ikke han havde udtrykt ønske om at stoppe, men denne gang blev der kampvalg, og Anton Borgbjerg blev stemt ud med 2 stemmer, mens Karl Birkegaard med 4 stemmer blev bestyrelsens nye formand fra 1932.

I 1934 var komfuret og en kakkelovn i uddelerens lejlighed ubrugelige. Det drøftedes at indlægge centralvarme, men der var ikke enighed. 3 stemte for, 2 imod og 2 undlod at stemme. Sagen skulle forelægges på generalforsamlingen, og her blev det besluttet, at der skulle købes et nyt komfur og 1 á 2 kakkellovne.

Som det senere skal berettes, opstod der vanskeligheder for Brugsforeningen omkring 1930. Bestyrelsen var hængt op af mange møder, og medlemmerne blev indkaldt til mange ekstraordinære generalforsamlinger. I 1934 var uroen ved at lægge sig, og bestyrelsen arrangerede da en udflugt for medlemmerne 12. september til Fællesforeningen i Viby, et besøg hos Ceres og i Den Gamle By. - Det blev en succes, og i 1935 foreslog formanden en sommerudflugt for medlemmerne til Fællesforeningens Fabrikker i Kolding, et besøg ved den nybyggede Lillebæltsbro, der skulle indvies 14/5 1935, og måske et besøg i Odense. - Det hele endte med en medlemsudflugt 24/7 til Zoologisk Have i Århus, der dengang lå ved Stadionallé overfor Tivoli Friheden, til Fællesforeningens udsalg og sluttende ved Vejlbj Strand.

Uddeleren

Efter 12 år som uddeler meddelte Frands Jensen 1. april 1912 bestyrelsen, at han agtede med generalforsamlingens tilladelse, at fratræde stillingen som uddeler til 1. juli. Der blev straks indkaldt til ekstraordinær generalforsamling, der godtog uddelerens opsigelse og bestemte, at stillingen som ny uddeler kunne søges indtil 20. maj. Lønnen skulle være 4% af solgte butiksvare og 2% af grovvarer. Samtidig bestemtes, at den nye uddelers kaution skulle være 5.000 kr.

Bestyrelsen udtog 4 af ansøgningerne, talte med de fire og anbefalede generalforsamlingen den kandidat, de havde fundet bedst. Men ved en ekstraordinær generalforsamling 30. maj 1912 blev bestyrelsens foretrukne kandidat forkastet, og med stort stemmeflertal valgtes uddeler ved Malling Aktiebageri, Jens Kr. Jensen som ny uddeler i Mårslet brugsforening. Han var søn af Møllegårdens ejere Maren og Hans Jensen.

Den nye uddeler fik henstand med kautionsbetaling af 2.000 kr. til december termin, men overgav en sparekassebog - hans mors - på 3.000 kr. til bestyrelsen. Den ville blive

givet tilbage, når kautionsforholdet endeligt var ordnet. Af brugsens kontrakt med uddeleren kan det ses, at Jens Kr. Jensens aflønning anslås til ca. 2.500 kr. årligt. På næste generalforsamling blev Jens Kr. Jensen fæstet på ny fra 1/7 1913 til 30/6 1914, og lønnen på de 4% af solgte varer blev forhøjet til 5%. På generalforsamlingen i foråret 1916 ændres lønnen, så den i stedet for 5% af bogførte varer blev på 5% af den hele udsalgspris. Igen i 1918 sker der ændring. Stadig 5% af kolonialvarer og 2% af grovvarer, men nu 4% af frø. Dertil kom, at uddeleren nu også måtte forhandle fisk i egen handel.

1. verdenskrig havde raset i 4 år og sendt priserne på himmelflugt. Derfor fik Jens Kr. Jensen ved generalforsamlingen i 1919 tillagt et dyrtidstillæg for 1918 på 400 kr. - og året efter forhøjes uddelerens procentdel af kolonialvarer til 6%. Ved generalforsamlingen i 1921 blev uddeleren pålagt at betale halvdelen af det papir og bindegarn, der blev brugt i butikken.

I efteråret 1924 sagde uddeler Jens Kr. Jensen sin stilling op for at overtage en købmandsforretning i Viby. Til den opslåede stilling som uddeler i Mårslet kom der 53 ansøgninger. Bestyrelsen udtog 4 ansøgninger og havde samtaler med ansøgerne. På generalforsamlingen i november 1924 valgtes uddeler Chr. Mortensen fra Mundelstrup som ny uddeler med 28 stemmer. Han underskrev kontrakten 11/12 1924. Alt så lovende ud, og i Mortensens første år som uddeler steg brugsens omsætning.

Chr. Mortensen som uddeler

1920erne var et mærkeligt årti præget af en efterkrigsdesillusion. Det blev indledt med en galoperende inflation og økonomisk krise, der ved midten af årtiet afløstes af en brat stigning i kronekursen. Da det sidst i årtiet begyndte at se bedre ud, kom børskrakket i 1929 i Wall Street, og den økonomiske verdenskrise ændrede alt. Et voldsomt prisfald ramte i begyndelsen af 1930erne landbruget hårdt. Mårslet var dengang endnu et bondesamfund, og krisen blev meget mærkbar i sognet. Det var under disse ustabile økonomiske forhold, at Mortensen kom til at virke som uddeler fra 1925. Sognets befolkningstal var i 1930 steget til 1479, men det faldt i løbet af 1930erne igen til ca 1200 indbyggere.

Chr. Mortensens kautionsforpligtelse var ikke kommet i orden, og i 1927 bad bestyrelsen ham om at tegne en kautionsforsikring på 15.000 kr., da bestyrelsen fandt, at hans kaution var for lille i forhold til omsætningen. Det ville han ikke, så indtil videre var den deponerede sparekassebog på 4.043 kr. hans eneste kaution.

I oktober 1928 forlangte bestyrelsen, at uddeleren skulle indskrænke kreditten betydelig, og hvor det fandtes påkrævet at forlange kontant betaling. Da bestyrelsen en måned senere skulle indstille til generalforsamlingen at fæste Mortensen for det kommende år, var der ikke enighed i bestyrelsen - et medlem var imod at anbefale Mortensen til genvalg. Han blev dog genvalgt på generalforsamlingen, men måtte i januar 1929 underskrive en ny kontrakt, hvor der var fire kautionisters medunderskrift på en kaution på 10.000 kr. - hvoraf 4.000 var kontant. Mortensens hidtidige mindre kautionsbeløb blev ham udbetalt. - Ved en generalforsamling sidst på året 1929 blev uddeleren enstemmigt genvalgt for 1930.

I oktober 1930 vedtog bestyrelsen, at Mortensen selv skulle betale påløbne renter af forfalden gæld, da den driftskapital, foreningen er i besiddelse af, ikke behøver at medføre renter. Endvidere henstilles til Mortensen at indskrænke kreditten mest mulig. Medlemmernes skyld pr. 1/1 1931 må ikke overstige 40.000 kr.

Sidt i marts 1931 konstaterede bestyrelsen, at uddelerens skyld dette år var steget fra ca 54.000 kr. til 62.000 kr. i stedet for som aftalt med uddeleren, at skylden ikke måtte overstige 40.000 kr.. Bestyrelsen overvejede at opsiges Mortensen fra 1/7 1931, men ville dog vente med den endelige beslutning til et møde et par dage senere. Ved dette møde 26/3 1931 gav formanden bestyrelsen yderligere oplysninger og foreslog, at Mortensen skulle opsiges fra 1/7. Det blev vedtaget med 6 stemmer - 1 undlod at stemme.

Den 4. april 1931 blev der foretaget en kritisk revision og et balanceregnskab pr. 1/4. FDB-revisor Nielsen, der var indkaldt til et bestyrelsesmøde 8. april, forklarede bestyrelsen, at Mortensen havde dækning for underskuddet uden at berøre kautionen, og han foreslog bestyrelsen at trække opsigelsen tilbage. Bestyrelsen ville ikke tage stilling, men holdt et møde med Mortensen 13. april, hvor han skulle fremkomme med en fortegnelse fra bankerne over, hvor store beløb i vekslers han havde underskrevet, samt en transport i sine i bankerne indestående beløb. - Det er helt klart, at tilliden mellem bestyrelsen og uddeleren på det tidspunkt var væk, men bestyrelsen manglede noget konkret at hænge uddeleren op på.

Dagen efter bestyrelsens møde med revisor Nielsen var der generalforsamling. Formanden gav meddelelse angående Mortensens opsigelse og om de forhandlinger, bestyrelsen skulle have med ham. Revisor Nielsen fra FDB gav en fyldig og klar fremstilling af revisionens forløb. Generalforsamlingen godkendte bestyrelsens skridt. Formanden sluttede med at sige, at man muligvis kunne komme til det resultat, at Mortensens opsigelse skal tages tilbage - dette godkendtes også.

På mødet 13/4 1931, hvor der var gennemgang af de vekslers, Mortensen havde med kunderne, skabtes der ingen afklaring. Ved et bestyrelsesmøde en uge senere kom man heller ikke nærmere.

Ved et bestyrelsesmøde 17/6 1931 fremkom revisor Nielsen, FDB, med en opgørelse over uddeler Mortensens skyld til foreningen pr. 1/6 - den viste 73.000 kr. Mortensen fremlagde forskellige dokumenter og en oversigt over udestående fordringer på 71.500 kr. Bestyrelsen vedtog da at overføre den kontante kaution til uddelerens konto.

Mortensen gav samtidig bestyrelsen tilsagn om en yderligere kaution på 15.000 kr.

Med en tilføjelse på Mortensens kontrakt af 28/12 1928 om forskellige retningslinjer for den fremtidige drift enedes uddeler og bestyrelse om på betingelse af den nye kautionens tilstedeværelse den 22/6, at bestyrelsen tilbagekaldte den 1/4 1931 givne opsigelse. Ved bestyrelsesmødet 1/7 1931 fremlagde formanden det underskrevne kautionsbevis på 15.000, som Mortensen havde fremskaffet til yderligere sikkerhed. Dette godkendtes af den samlede bestyrelse, der samtidig bad revisor Nielsen, FDB, om at lave et regnskab for Brugsen for perioden 1/1 - 30/6 1931. Dette regnskab, der 13/7 blev forelagt et forretningsudvalg bestående af formand og 2 bestyrelsesmedlemmer, var ikke i Mortensens favør, hvorfor der blev indkaldt til et bestyrelsesmøde sammen med uddeler Mortensen 16/7.

På dette møde afkrævede bestyrelsen Mortensen, hvis skyld til foreningen var vokset til 79.418,92 kr., en skriftlig erklæring, der gav bestyrelsen ret til at undersøge alle Mortensens forhold med bankerne. Det blev bestemt, at udsende et brev til medlemmerne med besked på, at al skyld fremover skulle betales til kasserer Jens Højgaard. Uddeler Mortensen skrev under på, at hvis det viste sig, at han havde haft væsentlig større vekseludskrivning end han til dato havde fremlagt, da havde bestyrelsen ret til at afskedige ham med det samme.

Efter samtale med bankerne, viste det sig, at vekselbeholdningen var på 24.814 kr. mod de ca 16.000 kr. Mortensen havde opgivet, og bestyrelsen fandt det forbundet med for stor risiko at fortsætte med uddeler Mortensen, hvorfor bestyrelsen enstemmigt vedtog at opsigte ham fra næste dag 30/7 1931. Dog fik han en frist på 14 dage til fraflytning af lejligheden.

Allerede 30/7 blev der med assistance fra FDB foretaget optælling af varelageret, og der blev indsat en vikar fra FDB som uddeler. På den følgende ekstraordinære generalforsamling meddelte formanden, at Mortensens skyld pr 1/8 1931 var på 94.500 kr., og at bestyrelsen foreslog at slette foreningens reservefond på 8.500 kr. samt overskuddet for indeværende år og eventuelt også ophæve medlemsrenten.

På generalforsamlingen 2/9 1931 berettede formanden, at bestyrelsen havde set sig nødsaget til at suspendere uddeler Mortensen, og at man var i færd med at gennemgå de indkomne ansøgninger til uddelerstillingen.. Revisor Nielsen, FDB, meddelte, at Mortensens underskud var på 62.000 kr., hvorfra gik kautionen på 25.000 kr. - Uddeler Mortensen selv var kommet til stede og forsøgte at klarlægge, at han ikke skyldte foreningen noget nævneværdigt, men da der ikke var nogen bund i Mortensens forklaring, nægtede man ham fortsat ordet.

Foreningens fremtid blev drøftet. Bestyrelsens forslag om at slette foreningens reservefond og inddrage indeværende års overskud blev vedtaget med 58 stemmer. I stedet for at ophæve medlemsrenten blev det besluttet med alle stemmer mod 1 at fordele returindskuddet i forhold til medlemmernes køb i 1928-29-30 og betale det over de 3 kommende regnskabsår 1932 - 33-34.

Fra Mortensen og hans pårørende fremkom kort tid efter et tilbud på betaling af 8.000 kr. til dækning af en del af underskuddet mod at foreningen frafaldt kravet på politianmeldelse. Dette tilbud blev afvist ved en ekstraordinær generalforsamling - 14 stemte for, men 29 stemte imod og ønskede en politianmeldelse.

I løbet af efteråret betalte kautionisterne, der havde kautioneret for de første 10.000 kr., deres kaution. Fra de kautionister, der kun én måned før uddeler Mortensens bortvisning havde kautioneret for 15.000 kr., var der fremsendt et brev, der ble behandlet på en generalforsamling 2/12 1931. Her talte smed Pedersen forgæves på kautionisternes vegne. Generalforsamlingen gav bestyrelsen mandat til at forhandle med kautionisterne for at træffe en ordning med afbetaling af de 15.000 kr.

Bestyrelsen fik aftalt med kautionisterne, at de hver især skulle indbetale 1.300 kr., og at den solidariske hæftelse ville blive ophævet, når den sidste kautionist havde betalt. 1.300 var mange penge i den tid, hvor en faglært mandlig arbejder tjente 77 kr. om ugen. - Gartner Morten Holm, Mårslet, var den første, der i begyndelsen af januar 1932

indbetalte sine 1.300 kr. og modtog kvittering herfor. På kvitteringen, som i dag findes på Egnarkivet, står: "Dags Dato modtaget af Gartner M. Holm, Maarslet, i henhold til Kautionsbevis af 25. Juni 1931 vedrørende Uddeler Mortensen, tidligere Maarslet, 1.300 kr., hvorfor herved kvitteres med Bemærkning at Beløbet tjener til fuld Afgørelse af Kautionsforholdet, idet det solidariske Ansvar frafalder." - Underskrevet af formanden *Karl Birkegaard* og den afgåede formand *Anton Borghjerg*.

Helt så let gik det ikke med alle kautionister. To måtte afkræves betalingen gennem en sagfører, og fra ølhandler Skov modtog bestyrelsen gennem en sagfører en opgørelse på 1.854 kr. over flaskeemballage med et tilbud om at lade det gå lige op med kautionsbeløbet på 1.300 kr.

Bestyrelsen havde nok at se til. De medlemmer, der ikke havde betalt deres skyld fra Mortensens tid som uddeler, blev i et brev bedt om at mødes med bestyrelsen for at få en ordning angående betalingsmåden. Det var ikke let her midt i 1930ernes alvorlige økonomiske krise.

I 1935 må bestyrelsen erkende, at det var gået meget småt med indbetaling af den gamle skyld fra uddeler Mortensens tid, og der gives en ny indtrængende henstilling til medlemmerne om at betale skylden.

Ved en generalforsamling i 1936 meddelte formanden, at inddrivelse af den gamle gæld til dels var mislykket, idet beviserne for skylden var for dårlige til, at en sagfører ville have med det at gøre.

I foråret 1933 bad sagfører Frank Wilde bestyrelsen om en forhandling og spurgte om Mortensens sag kunne afgøres med et pengebeløb. Bestyrelsen svarede, at hvis der kunne skaffes 25.000 kr., ville bestyrelsen indkalde til generalforsamling og lade den tage stilling. - En måned senere tilbød sagføreren 5.000 kr. til endelig afgørelse, således at Mortensen skulle have en saldokvittering og politianmeldelsen trækkes tilbage. Dette tilbud blev afvist. - Et år senere kom der igen en henvendelse fra sagfører Frank Wilde, der bad bestyrelsen forlige sagen med Mortensen og frafalde strafansvaret mod, at Mortensen fremskaffede 4 - 5.000 kr. Bestyrelsen svarede, at den ikke kunne indgå forlig med Mortensen, da den anså sagens fulde opklaring så betydningsfuld for foreningen, at den ønskede sagen fuldt oplyst.

Ved efterårsgeneralforsamlingen i 1935 gav formanden en redegørelse over sagen mod uddeler Mortensen - desværre er det ikke refereret, hvad der blev sagt, men ved forårsgeneralforsamlingen i 1936 ønskede de fremmødte, at der skulle søges et mindre forlig med Mortensen, og hvis dette ikke kunne opnås, at der skulle søges at få en dom afsagt over ham.

Sådan stod sagen med Mortensen her 5 år efter hans fratreden som uddeler, og sagen var langt fra afsluttet endnu.

Arnold Enevoldsen som uddeler

Pladsen som uddeler i Mårslet Brugsforening blev opslået ledig 4/8 1931 og skulle besættes fra 1/10. betingelserne var de samme, som uddeler Mortensen havde haft. Der skulle stilles en kontant kaution på 4.000 kr., og en skriftlig kaution på 6.000 kr. Sidst i august var der indkommet 50 ansøgninger, hvoraf 15 blev udtaget til nærmere

prøvelse - de 15 skulle fremstille sig personligt for bestyrelsen. Til en afholdt generalforsamling havde bestyrelsen indstillet 3 af ansøgerne - alle brugsuddelere. Bestyrelsesformanden oplæste ansøgernes anbefalinger, hvorefter ansøgerne, der var mødt til generalforsamlingen, blev kaldt ind. Ved første afstemning var stemmetallene på de tre 8-23-24, og 2. afstemning mellem de to med de højeste stemmetal gav 22 og 37 stemmer. Størst stemmetal i begge afstemninger havde uddeler Arnold Enevoldsen, der derved blev ansat som ny uddeler.

Ved indtrædelsen 1/10 1931 var kontrakten med uddeleren underskrevet, kontantkationen på 4.000 kr. var indbetalt og kautionsbeviset på 6.000 kr. forelå. Udover at uddelerens ansvar og pligter nøje var nedfældet i kontrakten, kan det ses, at butikken i 1931 skulle holdes åben fra kl. 6 til kl. 18 - om vinteren dog først fra kl. 8. Om lørdagen blev der holdt åben til kl. 21 - både sommer og vinter. - Af kontrakten fremgår det også, at uddelerens årsindkomst skønnes ikke at ville overstige 4.000 kr. Efter Arnold Enevoldsens ansættelse fortsatte bestyrelsen med hyppige lageroptællinger og kasseafstemninger, ligesom der hver måned blev foretaget opgørelse over uddelerens skyld til foreningen. Det var uddeleren, der gav medlemmerne kredit, og ifølge uddelerkontrakten var kundernes gæld derfor uddelerens skyld.

Generalforsamlingen

Perioden blev indledt med en ændring af foreningens vedtægter ved en ekstraordinær generalforsamling i 1912. Paragraf §6 blev ændret til: "Bestyrelsen vælger blandt sine medlemmer formand og antager regnskabsfører, som dog ikke behøver at have sæde i bestyrelsen" - § 13 blev ændret til: "at der af det årlige overskud udredes renter, afdrag på gæld, skatter, driftsudgifter, løn til uddeler og løn til regnskabsføreren efter bestyrelsens aftale med denne samt 100 kr. som løn til formanden." - Efter vedtagelse ved 1. afstemning ønskede medlemmerne afholdt 2. ekstraordinære generalforsamling samme aften. Selv om Jørgen Andersen Bo gjorde opmærksom på, at den efterfølgende generalforsamling ikke var indvarslet i overensstemmelse med loven, blev 2. afstemning gennemført, og vedtægtsændringen vedtaget.

Efter ibrugtagning af den nye butik i den tidligere forsamlingsal blev resten af periodens generalforsamlinger fra 1913 henlagt til Afholdshotellet. Hidtil var dividende til medlemmerne og beløb for udtrukne aktier blevet udbetalt på generalforsamlingen, men det må der være gået meget tid med, så i 1916 bestemtes det, at udbetalingen fremover skulle ske i dagene efter generalforsamlingen.

I 1909 havde generalforsamlingen afslået et forslag om tilskud til etablering af gadelys i Mårslet. - I 1914 blev forslaget fremført igen, og nu blev det vedtaget, at brugsen skulle yde kommunen et tilskud på 29 kr. til den elektriske gadebelysning i byen.

Generalforsamlingerne var mest præget af de urolige tider under 1. verdenskrig 1914 - 18, efterkrigstidens økonomiske turbulens og 30ernes krise i samfundet. Det skulle besluttes at optage nye lån eller at godkende lån, som bestyrelsen allerede havde optaget. I 1919 godkendes et lån på 10.000 kr. som bestyrelsen havde måttet optage. Samtidig blev det pålagt uddeleren, at der ikke måtte gives mere end 1 måneds kredit. I 1926 blev det nødvendigt at optage et lån i Sparekassen på 25.000 kr. Samtidig besluttedes det, at

der skulle påføres 8% renter på medlemmernes skyld, der er over 30 dage. - Samme år besluttes det at henlægge 1% af butiksoomsætningen til medlemmernes reservefond samt at henlægge 5% af nettooverskuddet til foreningens reservefond, indtil denne fandtes passende stor. - I 1928 besluttes det at tage et nyt driftslån - så stor at gælden til forretningsforbindelserne kan betales. 12 stemte for - ingen imod.

Medlemsbogen skulle revideres i 1927 inden 1/7. Hvert medlem skal indføres med sin underskrift. Alle, der har underskrevet, vil få overskud udbetalt for 1927. - Igen i 1935 skulle medlemmerne underskrive i en ny medlemsprotokol. Det var som en følge af Brugsens rekonstruktion efter Mortensen-sagen og efter vedtagelsen af nye vedtægter. I 1933 skulle generalforsamlingen tage stilling til et forslag fra bestyrelsen om tilbygning af en kvist i tilslutning til uddelerens soveværelse, der er flyttet til loftsetagen. Det var henstilling fra lægen, der havde fået bestyrelsen til at indhente et håndværkertilbud på 700 kr. Ved afstemningen var 8 for og 8 imod, hvorefter der skulle være skriftlig afstemning. Her var 10 for, men 13 imod, så bestyrelsens forslag blev forkastet, og uddeleren fik ikke sin kvist.

Ligesom perioden begyndte med en vedtægtsændring, så sluttede den også med en ajourføring og opstramning af vedtægterne. Ved en generalforsamling 26/10 1934 fremlagde bestyrelsen forslag til et lovudkast, der blev vedtaget punkt for punkt med enkelte rettelser. Da en vedtægtsændring skulle ske med 2/3 af fremmødte medlemmer, blev de mødte optalt. Tilstede var 35 mand. Ved afstemning var 31 for forslaget - ingen imod. Ved 2. afstemning ved en ekstraordinær generalforsamling 7/12 1934 stemte ingen imod, og lovændringen var vedtaget.

Spiritusbevilling

I referatet fra en generalforsamling i 1917 står at læse: "Hvis de omliggende Brugsforeninger og Købmænd indkaldes til et Møde angaaende Spiritusbevillingens Nedlæggelse, vedtages det at sende en Mand og stemme for Nedlæggelsen." - Men hvad var der dog sket?

Afholdsbevægelsen i Danmark stod i disse år stærkt, og også i Mårslet var der dannet en afholdsforening. Skrædder Christian Frederiksens hus, Banevej 3, havde fået bygget til huset mod øst, og her i tilbygningen var der indrettet en sal. I den blev Mårslet Afholdsforening stiftet på initiativ af genboen Niels Jørgen Laursen Nordvig, der var lærer ved Mårslet Skole (nuværende Borgerhus) 1884-1913.

Og da Stationskroen, øverst på Banevej overfor Stationen, var blevet solgt i 1911, havde de nye ejere ændret kroens navn til Mårslet Afholdshotel, og udskænkning af spiritus og vin i Mårslet hørte derved op. Om det var afholdsfolkernes modstand mod Brugsens salg af alkohol, der førte til beslutningen ved generalforsamlingen i 1917, vides ikke, men i disse år var alle givne spiritusbevillinger under stort pres.

I 1918 kom det så vidt, at der i Danmark blev indført forbud mod salg og indtagelse af alkohol - men det holdt kun i fem uger. I stedet for et spiritusforbud, som i Sverige og i USA 1920 - 30, valgtes herhjemme en forbrugsbegrænsning ved hjælp af meget høje spiritusafgifter. I 1912 var der i Danmark indført skat på øl, vin og spiritus.

Det fremgår ikke af Brugsens forhandlingsprotokol, hvad der efter denne

generalforsamling skete i 1917 - 18, men af et notat på Brugsens gamle spiritusbevilling fra 1873 fremgår det, at bevillingen var sat ud af kraft i 1918 - 19. Herefter ser det ud til, at der igen er faldet ro over sagen og salget genoptaget.

I 1930 modtog brugsen et cirkulære fra Toldvæsenet med påbud om i en vedlagt regnskabsbog at opføre salget af spiritus. Regnskabsbogen skulle bruges af myndighederne til udregning af en ny indført spiritusskat.

Medlemskab af andelsforeninger

I 1912 underskrev bestyrelsen dokumenter om oprettelsen af *Dansk Andels Cementfabrik*. Med underskriften forpligtede Brugsen sig til at bidrage med 500 kr. I 1914 blev der indkaldt til en ekstraordinær generalforsamling, hvor det blev vedtaget at yde Dansk Andels Cementfabrik et lån på 2000 kr. til driftskapital. I 1920 bad cementfabrikken brugsen om at frafalde panteret i fabrikken mod stadig at få den højeste rente.

I 1913 indmeldte Brugsforeningen sig i *Dansk Andels Kulforretning* (det der idag hedder OK-benzin) og samme år i Andelsforeningernes Sanatorieforening, der varetog driften af et tuberkulosesanatorium og et gigtsanatorium. Sanatorieforeningen var for Brugser, andelsmejerier og andelsslagterier. Mårslet Brugsforenings bidrag til tuberkulosesanatoriet var 18 øre pr. medlem årlig i 28 år efter indmeldelsen. I 1929 bandt Brugsen sig efter henstilling fra Andelsforeningernes Sanatorieforening også til et medlemskab af gigtsanatoriet med 80 kr. årlig i 10 år. - Medlemskaberne med sanatorieforeningen blev afviklet i 1938.

På en generalforsamling i 1915 blev det vedtaget, at Brugsen indmeldte sig i *Den Danske Andelsbank*, der var oprettet i 1911. bestyrelsen underskrev andels- og garantibevis for 4 andele á 500 kr., hvorefter Brugsen som medlem hæftede for 2.000 kr., der skulle indbetales over 10 år. I 1919 blev denne garantikapital til Andelsbanken forhøjet med 2.000 kr., der skulle indbetales med 200 kr. i 10 år.

Da verdensprisfaldet satte ind efter afslutningen af 1. verdenskrig, gik det hårdt ud over landets banker og deres fondsbeholdninger. Også Andelsbanken kom i vanskeligheder, og i december 1919 måtte Mårslet Brugsforenings bestyrelse efter opfordring betale resten af den garanterede sum - 3.000 kr., som låntes i Andelsbanken på et kautionsbevis, der skulle afdrages over 6 år.

Troen på andelsbevægelsens livskraft var stor - ingen kunne forestille sig, at det kunne gå galt, og i tillid hertil havde bestyrelse og generalforsamling skudt de store pengebeløb ind i andelsforetagendet Den Danske Andelsbank. Men banken klarede det ikke. I 1925 måtte Andelsbanken likvideres, hvorved Mårslet Brugsforening mistede 4.000 kr. I brugsens protokol er der under en ekstraordinær generalforsamling i 1925 kun kort anført: "Andelsbankens Garanti behandles og vedtages med 10 stemmer - Ingen stemte imod." - Så kort kan det siges, når man lige havde mistet 4.000 kr. - et beløb, der dengang omtrent svarede til årslønnen for en faglært mandlig arbejder i byen.

Der skulle dog ikke gå mange år efter den første Andelsbanks krak i 1925, før en ny Andelsbank blev oprettet. Mårslet Brugsforening tegnede i 1936 andelsbeviser for 400 kr., i den nye Danske Andelsbank og købte 2 aktier á 100 kr. - Andelsbanken er senere

købt af Nordea.

I 1924 indmeldte Brugsen sig i *FDB Revisionsafdeling*. Siden 1912 havde Brugsens årsregnskaber været revideret af Brugsforeningernes Revisionsforening.

Brugsen 50 års jubilæum 1936

Bestyrelsesformand, husmand Niels Carl Nielsen, Visbjerggaard, skriver i protokollen: "Som det fremgår af forhandlingsprotokollen har brugsforeningen i sin nuværende skikkelse bestået i 50 år, idet bygningen opførtes i sommeren 1886, og kontrakten med den første uddeler trådte i kraft 15. september 1886.

I den anledning vedtoges det at afholde en festlig sammenkomst for Brugsforeningens medlemmer og enkelte indbudte gæster. Da Afholdshotellets lokaler var optaget 15. september på grund af valg til Landstinget, blev festen i stedet afholdt 16. september. Jubilæumsdagen forløb på den smukkeste måde begunstiget af smukt efterårsvejr. Brugsbygningen var om morgenen blevet smukt pyntet og flagene vajede mod en klar efterårshimmel.

I dagens løb indfandt sig mange gratulanter fra byen og omegnen, ligesom der indfandt sig flere telegrammer med gode ønsker for Brugsforeningens fremtid. Fra Fællesforeningen, Dansk Andels Kulforretning, bryggeriet Ceres, bogtrykker Eriksen i Odder og flere familier i Mårslet sendtes smukke blomsterdekorationer. - Om eftermiddagen samledes bestyrelsen med damer med regnskabsføreren og uddeleren samt repræsentanten for 11. kreds, folketingsmand Petersen, Todbjerg, til kaffe i Brugsforeningens lokaler.

Om aftenen samledes brugsforeningens medlemmer sammen med indbudte gæster i Afholdshotellets smukt pyntede lokaler, og der blev fuldt hus. Som repræsentant for Fællesforeningen var indbudt folketingsmand Petersen, Todbjerg, ligeledes kredsrevisor Jensen og redaktør Milling fra Århus., ølhandler Skov fra Malling, den tidligere uddeler (1912 - 24) nu købmand Jens Kr. Jensen, Viby, alle med damer. Ligeledes købmand Frands Jensens enke, beder, hvis mand i mange år (1900 - 12) havde været foreningens uddeler. desuden som særlig indbudte Ane Poulsen, Ane Østergaard, Mårslet, Karen Marie Rasmussen, Testrup, Jonas Nielsen, Battrup, Niels Nielsen, Østerby og Rasmus Rasmussen, Mårslet, der alle havde været med som aktionærer ved foreningens stiftelse i 1886. Yderligere var indbudt Jens Rasmussen, Odder, Clemens Christensen, Stautrup, Morten Riis, Beder, Niels Jensens enke, Thomas Rasmussen og Petrea Hansen Birkegaard, enke efter Peder Hansen Birkegaard, der havde været den ene af de tre forslagsstiftere til Brugsens oprettelse. Alle havde ligeledes været med fra Brugsens begyndelse, men var nu forhindret i at være til stede.

Aftenen indledtes med den halvårslige generalforsamling, hvor formanden bød velkommen til medlemmer og indbudte gæster og takkede alle, der havde efterkommet indbydelsen.

Efter generalforsamlingen var der fælles kaffebord. Formanden gav en kort oversigt over de vigtigste datoer i Brugsforeningens historie, nævnte de forskellige formænd, uddelere og regnskabsførere samt de endnu levende aktionærer fra brugsforeningens første begyndelse.

Derefter talte repræsentanten for 11. kreds, Petersen, Todbjerg, der overbragte Fællesforeningens hilsen og lykønskning. Han omtalte de store tab, som Brugsforeningen havde været ude for og udtalte sin glæde over, at det ved medlemmernes trofaste sammenhold overfor foreningen var lykkedes at føre den videre og håbede på fortsat fremgang.

Kredsrevisor Jensen bragte også hilsen og lykønskning, og redaktør Milling, Uddelerbladet, omtalte de vanskeligheder der måtte have været med at starte en Brugs for 50 år siden.

Regnskabsfører Jens Højsgaard havde udarbejdet et smukt jubilæumsskrift, der omdeltes til medlemmerne. Ind imellem blev der afsunget forskellige sange, og derefter fortsattes med dans endnu nogle timer. "På sidste side i jubilæumsskriftet havde Jens Højsgaard skrevet: "I 1934 er der opsat nye Vedtægter for Foreningen, udarbejdet efter en fra Fællesforeningen fremsendt Normal-Vedtægt, og den er vedtaget paa to paa hinanden afholdte Generalforsamlinger, Ligeledes har medlemmerne paategnet ny Medlemsliste, og ingen er berettiget til Overskud, før den nye medlemsliste er underskrevet paany, idet den nuværende Forening har overtaget den gamles Skyld og God og fortsætter nu videre i Haab om gode Tider i de kommende 50 Aar!"

Mårslet brugs 1937 - 1961

I denne 25 års periode fandt anden verdenskrig sted fra 1940-45. Bemærkelsesværdigt er, at krigen eller hvad den medførte af varemangel, rationering, erstatningsvarer og prisstigninger, ikke findes omtalt i Brugsens forhandlingsprotokol - undtaget ved krigsudbruddet i 1939, da medlemmerne havde bestilt så meget kul, at brugsen slet ikke kunne opfylde leveringen. Uddeler og bestyrelse besluttede da at skære den enkeltes levering ned til 70% af det bestilte. - Livet er bare trods krigen gået videre i Mårslet, og i 1942 blev der endda foretaget endnu en udvidelse og modernisering af den gamle Brugsbutik.

Regnskabsførere

Brugsens mangeårige regnskabsfører, Jens Højsgaard, måtte fratræde i 1937 på grund af sygdom, og i hans sted valgtes *Peder Jensen*, Nymarken. Han blev fæstet blandt 11 ansøgere til en årlig løn af 500 kr., der i 1938 blev forhøjet til en løn af 600 kr. - I 1940 blev lærer *Peter Porse* antaget som ny regnskabsfører til en løn af 600 kr. Ved hans tidlige død - han blev kun 36 år gammel - valgtes stationsforstander *Einar Zacho Rath* i 1943 som regnskabsfører - et job han bestred i resten af perioden. Han begyndte med 600 kr. årlig, men hurtigt blev lønnen forhøjet til 800, 900 og 1000 kr., og i 1951 udgjorde regnskabsførerlønnen 1/2% af butiksomsætningen. Der foreligger regnskaber for hele perioden.

Omsætning

Nettooverskud

Dividende

1936	161.624	11.732	7 %
1937	167.459	12.842	8 %
1938	187.642	13.813	8 %
1939	219.478	15.003	8 %
1940	229.085	20.712	10 %
1941	234.801	17.930	8 %
1942	226.751	11.606	5 %
1943	204.775	11.397	5 %
1944	231.662	9.784	4 %
1945	207.490	9.429	4 %
1946	281.033	8.137	3 %
1947	341.897	7.761	2 %
1948	375.463	9.916	3 %
1949	451.891	13.934	3 %
1950	539.350	13.424	3 %
1951	594.578	21.697	4 %
1952	638.255	16.734	3 %
1953	630.812	24.201	4 %
1954	637.932	24.813	4 %
1955	577.520	19.534	4 %
1956	584.582	16.136	4 %
1957	557.245	18.166	3 %
1958	574.443	20.317	4 %
1959	608.488	26.697	5 %
1960	663.538	23.657	3½ %

Ved hvert års regnskabsaflæggelse var regnskabsføreren med ved bestyrelsens udtrækning af aktier til tilbagebetaling til medlemmerne. Det var de aktier á 20 kr., der var tegnet ved opførelsen af Brugsbygningen i 1886 og senere ved et medlemslån i 1920. Ved regnskabet i 1938 udbetaltes de resterende 42 aktier med renter til medlemmerne. Fra 1938 og perioden ud blev der af det årlige nettooverskud henlagt 2 % til en konto kaldet "medlemmernes driftslån". Fra 1953 begyndte en årlig tilbagebetaling til medlemmerne af denne henlæggelse - begyndende med henlæggelsen for 1938. Ved regnskabsopførelsen for 1940 blev der afsat 2.000 kr. på en prisdskonto, og det gentog sig med 1.000 kr. i 1941. Og i 1939 afskrives der for første gang i regnskabet et beløb på 1.400 kr. på dubiøse kunder. Det blev der også gjort i 1940 med 1.554,21 kr. - tvivlsomme betalere kunne man ikke helt undgå.

Butikken

I 1942 efter et par år med stor omsætning og god nettofortjeneste overvejede bestyrelsen at foretage en udbygning og modernisering af butiklokalet fra 1913. Tømrer Jelsbak kom med et tilbud på godt 12.000 kr., men bestyrelsen besluttede at lade FDBs arkitekt blive indblandet med råd og ideer før en eventuel ombygning blev iværksat.

17/6 1942 modtog bestyrelsen tegning og overslag fra FDBs arkitekt Bossen Jensen til en ombygning af butikken, og efter forelæggelse af forslaget på en ekstraordinær generalforsamling 26/6 blev det vedtaget, at butikken med tilstødende lokale skulle bygges om.

Bestyrelsen gik straks i gang med indhentning af tilbud. Ligesom ved den forrige butiksændring 30 år tidligere var det de lokale håndværkere, der blev spurgt. Murer Lisbjergs tilbud lød på 5.900 kr., og tømrer Jelsbak skulle have 8.679 kr. Elektriker Ove Michelsen, Beder tilbød el-arbejdet til 1.170 kr., og tilbuddet fra smed Edvard Sørensen på blikkenslager- og sanitetsarbejdet lød på 1.408 kr. Arbejdet blev straks sat i gang. Allerede 5/12 1942 kunne bestyrelsen sammen med arkitekt Bossen Jensen, FDB, bese de nye ombyggede lokaler - en helt ny brugs, der straks blev taget i brug. Hele ombygningen inklusiv nyt inventar havde kostet 23.600 kr. Bestyrelsen lod Grundejernes Kreditforening taksere Brugsbygningen, hvorefter der blev optaget et 4 % lån i Kreditforeningen i Herning på 16.000 kr.

Foran Brugsbygningen havde der været en trappe med opgang fra 2 sider til både butikken og uddelerens lejlighed. Den blev fjernet, og butik og lejlighed fik hver sin trappeopgang. De to små butiksvinduer blev erstattet af et nyt stort vindue, og der blev hængt en automat op udenfor på facaden, så der nu også kunne handles udenfor Brugsens åbningstid.

Bestyrelsen

At der igen var faldet ro over bestyrelsesarbejdet afspejles af, at det i denne 25 års periode kun var nødvendigt at skifte bestyrelsesformand 3 gange. Niels Carl Nielsen, formand siden 1934, blev afløst

- 1939 *Jens Olsen*, Eskegårdsvej
- 1952 *Aage Nielsen*, Nymarken
- 1956 *Henry Rasmussen*, Testrupgården

Flere af bestyrelsens møder ses henlagt til Afholdshotellet. Bestyrelsen lod foretage månedlige opgørelser af kassebeholdning, varelager og af udestående fordringer - og forlangte, at uddeleren skulle aflevere en opgørelse hver 3. måned over medlemmernes skyld til foreningen. Det ses, at varelagerets værdi er støt stigende i takt med den større omsætning gennem årene. De udestående fordringer - medlemmernes skyld - var 6/1 1937 på 13.988 kr. og vokset til 18.210 i 1940, men heraf var 7.200 for markfrø. Det er tydeligt, at kundernes gæld til foreningen er større om sommeren end først på året. Således var gælden 6/7 1948 på 32.909 kr., 11/1 1949 på 18.215 kr. og 4/7 1949 på 32.063 kr. - åbenbart fordi landmændene endnu ikke havde betalt for købt gødning og såsæd. Efter i 1950 at have gennemgået kundernes gæld, sendte bestyrelsen en opgørelse ud til de kunder, som stod i for stor restance. Igen i 1955 behandlede bestyrelsen de udestående fordringer og bestemte, at der af gammel skyld ud over 1 måned skulle betales 8 % i rente efter den 15. i den følgende måned.

Fra skatterådet modtog bestyrelsen i 1937 begæring om yderligere oplysninger til brug

for skatteansættelsen. I protokollen ud for mødet 12/12 1941 står: "Ny prisreguleringslov behandles" - Det må være et cirkulære om maksimalpriser udsendt af Handelsministeriet, der i besættelsesårene fastsatte højeste pris for forskellige varer i en tid med forsyningsvanskeligheder.

I 1940 modtog bestyrelsen 14/3 en skrivelse fra politimesteren om, at fornyelse af foreningens spiritusbevilling skulle ske inden 1/4. Samme år lod bestyrelsen brandforsikringen på varelageret forhøje for 28.000 kr. til 35.000 kr.

Også små sager måtte bestyrelsen tage sig af. I 1953 fastsatte den værelseslejen for kommis Villy Andersen til 15 kr. pr. måned, og samme år bestemtes, at prisen for en flaske gas skulle sættes til 12,50 kr. pr. flaske. I 1952 forhøjede bestyrelsen formandens årlige løn med 100 kr. og revisorerens løn til 50 kr.

Bygningsreparationer var der mange af. Alle ønsker og beslutninger herom er indført i forhandlingsprotokollen. Det kan være malerens istandsættelse af dagligstue, tapetsering af kontor, maling udvendig af vinduer og døre, tapetsering og maling af sovekammer, hvidtning af loft i butikken, reparation af gulvet i butikken og fornyelse af køkkenvasken samt linoleum på køkkengulvet.

Der var få reparationer og fornyelser i butikken. I 1951 blev der installeret lysstofrør og i 1959 blev der købt en reol og installeret en frysedisk.

I 1959 indhentede bestyrelsen tilbud på indlægning af centralvarme i Brugsbygningen. Indtil da havde der været gentagne reparationer og udskiftning af kakkelovne. M. Rasmussen, Odder, tilbød at udføre arbejdet for 14.023 kr. Centralvarmen blev bestilt, og til betalingen åbnede bestyrelsen en kassekredit på 15.000 kr. i Andelsbanken.

I 1939 søgte sognets biblioteksudvalg om et tilskud til oprettelse af et bibliotek i Mårslet. Der blev givet 100 kr.. Flere gange blev der givet tilskud til soldaterhjem og i 1954 50 kr. til børnelammelsens bekæmpelse. Og så blev der gennem 6 år ydet tilskud til Aldersrenteforeningens juletræ på hotellet.

Odderbanen sendte i 1937 tilbud om billig kørsel med biler eller tog beregnet for sommerudflugten for Brugsforeningens medlemmer. Det vides ikke, om tilbuddet blev benyttet, da bestyrelsen i 1936 arrangerede udflugt til Dansk Andels Æg i Århus og FDB i Viby, eller da udflugten for Brugsens medlemmer i 1958 gik til FDBs Fabrikker i Kolding. I 1961 var årets udflugt til FDB Storaafdeling i Viby.

I 1960 gennemgik bestyrelsen 8/6 foreningens vedtægter med revisor Buhl med henblik på en eventuel kommende revidering.

9/8 1961 nedsatte bestyrelsen et festudvalg og besluttede at holde en jubilæumsfest i anledning af Brugsens 75 års fødselsdag 15. september. festen skulle holdes på Tranbjerg kro med spisning for foreningens medlemmer og indbudte gæster. Om eftermiddagen ville der være forevisning af film for børnene på Mårslet Afholdshotel. 200 mødte op til festmiddagen på Tranbjerg Kro. Der blev serveret middag, holdt taler for fødselaren af forskellige indbudte og af gæster. - Sådan valgte bestyrelsen at slutte perioden 1937 - 61 for den igen levedygtige Mårslet Brugsforening.

Brugsens køb af mejeribygningen

Andelsmejeriet Kildevang var etableret som et smørmejeri i 1885 som følge af den store

omlægning i landbruget i 1870'erne, da bønderne omlagde driften fra kornavl til kvægdrift. Lurmærket smør blev kærnet, pakket og for en stor del eksporteret til ca 30 lande. - I midten af 1940'erne stod det klart for mejeriets andelshavere, at mejeriet for at køre videre stod over for en betydelig udvidelse og modernisering. Der var kun andelshaverne til at betale for disse store investeringer, og på 2 generalforsamlinger i 1948 kunne der ikke skaffes flertal for at fortsætte mejeriets drift.

Andelsmejeriet Kildevang måtte lukke i 1948. - 30. september 1948 var sidste dag på mejeriet. På Brugsens generalforsamling 8 dage tidligere blev det vedtaget at lade bestyrelsen gøre et eventuelt køb af mejeriets udbygning og stuehus indenfor et beløb af 40.000 kr. 8/11 1948 havde bestyrelsen sammen med mejeribestyrer Kresten Thøgersen et møde med salgsudvalget, der stod for salg af mejeribygninger og grund. Brugsen købte for 14.500 kr. mejeriets skumhal med udbygninger, mens mejeribestyreren købte ostelageret og boligen for 27.000 kr., hvorfra han åbnede et mælke- og ostesalg fra Malling Mejeri.

Overtagelsen skete straks. Brugsen gik i gang med at reparere gulvet i de to første rum, reparere muren samt isætte en port. Til Brugsens køb af mejeriet blev der lånt 18.000 kr. Bygningen skulle bruges som lagerrum for grovvarer til landbruget.

Uddeleren

25 års perioden 1937 - 61 er den eneste i Brugsens historie, der begyndte og sluttede med at have samme person som uddeler. Arnold Enevoldsen blev ansat i 1931, og det var hurtigt lykkedes ham efter den forrige uddelers underskud at bringe Mårslet Brugs på fode igen.

I 1941 købte bestyrelsen Arnold Enevoldsens kasseapparat mod at uddeleren betalte apparatets reparationsforsikring. Samme år blev uddelerens skriftlige kaution ændret til et depositum på en sparekassebog i Andelsbanken, og der blev givet håndpant i sparekassebogen til Brugsforeningen.

Der synes i hele periode at have været et godt forhold mellem bestyrelse og uddeler. I 1942 blev der oprettet en ny kontrakt med uddeleren. Bestyrelsen overvejede da at gå over til en "Mønster-Kontrakt" - en standardkontrakt udarbejdet af FDB. Om det blev tilfældet i 1942 vides ikke, men i 1950, 1952 og 1956, hvor der blev underskrevet nye kontrakter, var det FDBs mønster-kontrakt, der blev anvendt.

Af uddelerkontrakten fra 1952 fremgår det, at uddeleren ikke var fastlønnet, men stadig fik sin aflønning i procenter beregnet efter varebogens udsalgspris. For butiksvarer, brændsel og trælast betaltes 5½ % af omsætningen, dog for brændsel og trælast i større partier, som leveredes direkte til forbruger, 3 %, for markfrø 5 %, for detailsalg fra FDBs påklædningsmagasiner og for smør 3 % og for modtagelse af æg 4 øre pr. kg. For uddeling af korn, foderstoffer, kunstgødning og cement betaltes 2 % af omsætningen. - Det må virkelig dengang have været et stort regnskab med mange udregninger for at finde frem til uddelerens aflønning. 1952 kontrakten slutter med bemærkning om, at uddelerens netto-årsløn for tiden ikke antages at ville overstige 6.000 kr. inklusiv værdien af egen fribolig.

Trods et godt samarbejde kom der i 1950 en lille kurre på tråden mellem bestyrelse og

uddeler. I forhandlingsprotokollen for bestyrelsesmødet 20/1 1950 står: "Det vedtages fra bestyrelsen, at kontrakten fra 1942 med uddeler Enevoldsen skal overholdes." Det vides ikke, hvormed uddeleren havde forbrudt sig, men kort efter bad Arnold Enevoldsen bestyrelsen om et møde angående et dyrtidstillæg, som bestyrelsen ikke ville betale. Konsulent Frandsen fra uddelerforeningen var med til mødet. Bestyrelsen slutter mødereferatet med en gentagelse af, at kontrakten fra 1942 skal overholdes - uden at komme ind på, hvad det var, der var gået galt.

Generalforsamlingen

Forrige periodes mange generalforsamlinger - de fleste ekstraordinære - blev afløst af en mere rolig tid, hvor der stort set kun afholdtes de lovmæssige to årlige generalforsamlinger.

På generalforsamlingen 30/9 1937 gav bestyrelsesformand Niels Carl Nielsen orientering om Mortensen-sagen, om Mortensens skyld til foreningen, og om der skulle søges dom over Mortensen eller ikke. Generalforsamlingen vedtog at lade sagen mod Mortensen ligge - ingen stemte imod. Man mente, at Brugsforeningen intet fik ud af at rejse sagen. - Dermed var der sat punktum for den langstrakte sag mod uddeler Chr. Mortensen, og hans navn er ikke siden nævnt i Brugsens forhandlingsprotokol.

I 1938 blev et forslag om, at Brugsen skulle udbringe varer til medlemmerne, nedstemt. Ligeledes blev et forslag i 1940 om ikke at udbetale overskud af smørhandelen nedstemt - med alle stemmer mod 2.

Brugsen var for mænd. De var mændene, der var medlemmer. Det var dem, der valgtes til bestyrelse og andre tillidsposter. generalforsamlingen var mændenes kærkomne friaften. Derfor måtte det have vakt bestyrelse, da Hans Jessen Brandt i 1939 foreslog med opfordring til bestyrelsen, at damerne blev indbudt til generalforsamlingen til en kop kaffe og dans. - Det ses ikke, om der har været afstemning om forslaget, og det vides heller ikke, om det dengang eller først siden hen blev gennemført.

Ved et par generalforsamlinger i 1943 og 1954 viste en konsulent fra FDB film og holdt foredrag. I 1960 blev et vedtægtsforslag gennemgået af revisor Buhl, FDB. Forslaget, der var en ajourføring af vedtægten, blev vedtaget.

Handelen i Brugsen havde taget et stort opsving - omsætningsstigningen skyldtes ikke alene prisstigninger, og det var snart klart, at Brugsbutikken fra 1942 ikke ret længe ville kunne klare presset. På generalforsamlingen i 1961 blev det luftet, at der måtte gøres noget. Forslaget fra bestyrelsen gik ud på at bygge et helt nyt butikshus - og generalforsamlingen overlod til bestyrelsen at arbejde videre med sagen.

Medlemskab af andre andelsforeninger

I 1944 lod bestyrelsen Brugsen indmelde i *Brugsforeningernes Arbejdsgiverforening*. - Der blev tegnet 2 aktier á 200 kr. i 1957 i *Fox Skomagasin* i Århus, og i 1958 blev det vedtaget at forhøje andelene i Andelsbanken fra 400 kr. til 1.000 kr. -

I *Brugsforeningernes Garanti - og Lånefond* blev det af bestyrelsen i 1960 vedtaget at garantere for 3.000 kr.

I efteråret 1954 skulle der være en andelsudstilling i Århus, og det blev vedtaget, at

Mårslet Brugsforening ydede en underskudsgaranti på 40 øre pr. 1000 kg butiksvareomsætning. Tilsyneladende kom garantien ikke til udbetaling.

Store forandringer - årene 1962 - 1986

Mårslet ændrede sig i denne periode fra et landbosamfund til et bysamfund.

Indbyggertallet steg fra 1285 i 1960 til 1788 ved kommunesammenlægningen i 1970, og i 1980 havde sognet mere end 3000 beboere. Den gamle brugsbygning blev for lille, og en ny brugsbygning, der blev opført i 1962, fik kun en levetid på 13 år - så måtte Brugsen igen udvides, og denne gang med bygning af vor nuværende store Brugs fra 1975 på butikstorvet.

I 1970'erne lukkede Mårslets 2 købmandsforretninger og købmanden i Hørret deres butikker på grund af faldende omsætning. I bondesamfundets tid havde beboerne handlet lokalt, men efterhånden som bilen blevet familieeje og nye supermarkeder og discountbutikker blev åbnet mistede købmændene den handel, de hidtil havde levet af. - Paradoksalt nok steg Brugsens omsætning - ikke så meget på grund af lukning af købmandsforretningerne, men mere på grund af den store befolkningstilvækst. Brugsens stigende medlemstal og den større velstand betød flere, større og dyrere indkøb af dagligvarer.

1964 blev året, hvor den første kvinde blev indvalgt i Brugsens bestyrelse. I 78 år havde der kun siddet mænd i bestyrelsen. Året efter indvalgte 2 kvinder, og de kvindelige bestyrelsesmedlemmer var kommet for at blive. Siden har den siddende bestyrelse som regel bestået af 3 kvinder og 4 mænd.

Brugsens formand blev hvert år valgt eller genvalgt af bestyrelsen. I den 100 års periode, der her beskrives, har det som en selvfølge været en landmand, der havde stået i spidsen for Brugsen - lige indtil 1983, da gårdejer *Søren Rasmussen*, Testrup, som den sidste landmand forlod formandsposten, der da blev overtaget af *Helmer Kemp Andersen*, Storhøj.

Regnskab

Siden Brugsens start i 1886 havde det været et fast punkt på generalforsamlingernes dagsorden, at der skulle vælges revisor, og at bestyrelsen efterfølgende valgte eller genvalgte regnskabsføreren. Stationsforstander *Einar Zacho Rath* blev valgt som Brugsens regnskabsfører i 1943 og virkede i 23 år til 1965, da brugsens regnskab og revision blev overtaget af Revisionstjenesten for Danske Andelsselskaber og derved helt overgik til FDB. Rath blev Brugsens 7. regnskabsfører siden 1886.

Perioden startede med en omsætning i 1961 på 753.842 kr., og allerede i 1964 var omsætningen vokset til over en million. I 1972 blev omsætningen gjort op til godt 3 millioner, og inden 1970'ernes udgang var omsætningen på over 10 millioner - en stigning fra 1 million til 10 millioner på bare 15 år. Man kan virkelig sige, at "de glade 60ere" havde øget salget i Brugsen. Omsætningen blev ved at stige, og "fattigfirserne" ses ikke at have haft større indflydelse på omsætningen, der i jubilæumsåret 1986 var budgetteret til godt 19 millioner.

Henlæggelse af en del af dividenden til medlemmernes driftskonto ophørte fra 1964. Perioden var begyndt i 1961 med en dividende på 4 %, hvoraf 2 % blev henlagt. Der blev udbetalt dividende frem til 1974, da det ved en ekstraordinær generalforsamling, hvor byggeplan og finansiering af den nye Brugs på butikstorvet blev præsenteret, enstemmigt blev vedtaget, at dividenden skulle bortfalde i en periode. - I 1979 var bestyrelsen enige om at genindføre udbetaling af dividende fra 1/1 1980, og i resten af perioden frem til 1986 blev der udbetalt 2 %.

Medlemskabet af Brugsen var også stigende i perioden. I 1977 opgives tallet til 584 medlemmer, i 1981 til 971 medlemmer, og jubilæums-året 1986 noteres for 1067 medlemmer.

Bestyrelsen

Gårdejer *Henry Rasmussen* var i 1956 valgt som bestyrelsens formand. Periodens ørige formænd var:

1969 *Børge Tornbjerg*
1972 *Søren Rasmussen*
1983 *Helmer Kemp Andersen*

Lønnen til formanden i 1977 var 5.000 kr. Beløbet blev sat op til 6.000 kr. i 1979, og det beløb var formandens årlige løn i resten af perioden.

I 1962 overvejede bestyrelsen at indføre frivillig kontant betaling for varer, og det blev indført i 1963. I 1966 indførtes der kontant betaling for alle Brugsens varer med undtagelse af driftsmidler. Samtidig blev der udleveret et dividende hefte, hvori mærkater, der udviste køkets størrelse, kunne indklæbes. Hvert medlem skulle ved årets udgang sammentælle heftet og indlevere det for at få udbetalt dividende.

Ved køb af 3 nye kasseapparater i 1979 blev der nu udskrevet en kassebon for købte varer. Den nederste del af denne kassebon kunne rives af og skulle nu indklæbes i dividendeheftet i stedet for mærkaterne.

I 1964 blev der anskaffet en ny køledisk og samtidig købt en brugt frysedisk. Bestyrelsen drøftede i 1985 anskaffelse af nye kasseterminaler, men blev enige om at vente, indtil FDB om få år ville være klar med en ny terminal, der kunne kobles på butikkens kasseterminaler: I 1986 blev der investeret i en ny vægt til slagterafdelingen til 46.000 kr., og der blev anskaffet en Dankort-automat til 17.000 kr. En investering på 72.000 kr. til et varmegenvindingsanlæg viste sig hurtigt at være en økonomisk gevinst.

I 1980 blev et nyt affaldsskur, der havde kostet 68.000 kr., taget i brug, og i 1985 blev bygningens indgangsparti ændret. Det kostede inklusiv et nyt kundevognsskur 69.600 kr. Trods tyverisikring foretaget efter flere indbrud i Brugsen måtte bestyrelsen i 1985 konstatere, at der ved et indbrud var forsvundet spiritus og tobaksvarer for 30.000 kr. Det resulterede i en ny tyverialarm til 6.000 kr. - Ærgerlige penge at miste, og ærgerligt var det også, at der i 1981 måtte kasseres kød for 10.000 kr., fordi alarmen på kompressoren i kølerummet ikke havde virket.

Den enkelte brugskunde mærkede næppe, at Brugsens handel med cement og kalk i

1968 overgik til Foderstofforeningen "Kildevang", Til gengæld var det til kundernes fordel, da tips, lotto og salg af apotekerverer i 1985 blev flyttet til Brugsen, efter at Lis With havde solgt sin forretning på Hørretvej 1. - Bestyrelsen satte en større forbrugerundersøgelse i gang i 1983. Af udleverede skemaer kom 142 tilbage og gav arbejde for bestyrelsen til analysering og behandling.

I 1986 spøjte igen udvidelsesplaner for Brugsen. Normalomsætningen pr. m² i en brugs var 35 - 40.000 kr., men Brugsen i Mårslet omsatte allerede for 45.000 kr. pr. m².

Bestyrelsen havde i denne 25 års periode været involveret i 2 store byggeopgaver i 1962 og 1975, men gav sig nu i kast med en ny betydelig udvidelse, der ville kunne tages i brug kort efter 100 års jubilæet.

Brugsen var for mænd. Det var mændene, der stemte, og mændene, der blev valgt ind i Brugsens bestyrelse. Sådan havde det altid været, og det var en selvfølge indtil 1964, da *Else Andersens* som den første kvinde blev valgt ind i bestyrelsen. Siden har i resten af denne 25 års periode følgende kvinder i en kortere eller længere periode siddet i bestyrelsen:

1965	Erna Dam Jensen
	Lilly Lisbjerg
1969	Else Dahlerup Pedersen
1970	Charlotte Olsen
1971	Inge Poulsen
	Nina Vestergaard Andersen
1978	Margrehte Bach
1982	Alice Hinge
	Sonja Kirkegaard
1983	Tove Wind
1985	Birgit Frederiksen
1986	Anne Kirsten Broslet

Ny Brugsbygning

Presset på den gamle Brugsbygning fra 1886 følte voldsomt, selv om der var foretaget udvidelse og modernisering af butikken i både 1913 og 1942. På generalforsamlingen i 1961 havde bestyrelsen fået bemyndigelse til at udarbejde forslag til en ny brugsbutik, og der blev af bestyrelsen nedsat et byggeudvalg bestående af formanden, gårdejer *Henry Rasmussen* Testrup, husmand *Jesper Jespersen* og *Søren Nielsen*.

Byggeudvalget lod arkitekt *Poul Rath*, søn af Brugsens regnskabsfører, udarbejde et skitseforslag til en udvidelse af den gamle Brugsbygning ved en tilbygning samt et forslag til bygning af en helt ny Brugsbygning.. 23/1 1962 forelå et overslag på både forandring og nybyggeri, og bestyrelsen var enige om, at der skulle arbejdes videre med et nybyggeri, der skulle opføres på grunden, hvor det nedlagte mejeris bygning endnu lå, og som Brugsen i forvejen ejede en del af.

På et bestyrelsesmøde 13/3 1962, hvor også arkitekt Poul Rath, ingeniør Rasmus J. Nielsen og konsulent Jacobsen fra FDB var til stede, blev tegninger og beskrivelse over

byggeriet gennemgået, hvorefter tegninger og beskrivelse blev pakket og udsendt til de håndværkere, der var blevet bedt om at komme med tilbud. Håndværkstilbuddene blev åbnet på Afholdshotellet 23/3 k 20, og de billigste tilbud blev antaget.

Murerarbejdet	52.850 kr.	Knud Gisselmann, Malling
Tømrerarbejdet	27.205 kr.	Harry Frandsen, Odder
Glarmesterarb.	4.820 kr.	Harry Frandsen, Odder
Smede- sanitet	10.965 kr.	Edvard Sørensen, Mårslet
El-arbejdet	3.165 kr.	Ove Michelsen, Beder
Blikkenslagerarb.	1.060 kr.	Egon Lind Therkelsen, Malling
Malerarbejdet	1.420 kr.	Erik Svejborg, Mårslet
Inventar	45.000 kr.	FDB

Samlede håndværkerudgifter for den nye bygning blev 145.485 kr.

Et par dage senere mødtes bestyrelsen med regnskabskonsulent Hanne Nielsen og konsulent Jacobsen fra FDB for at drøfte låneforhold.

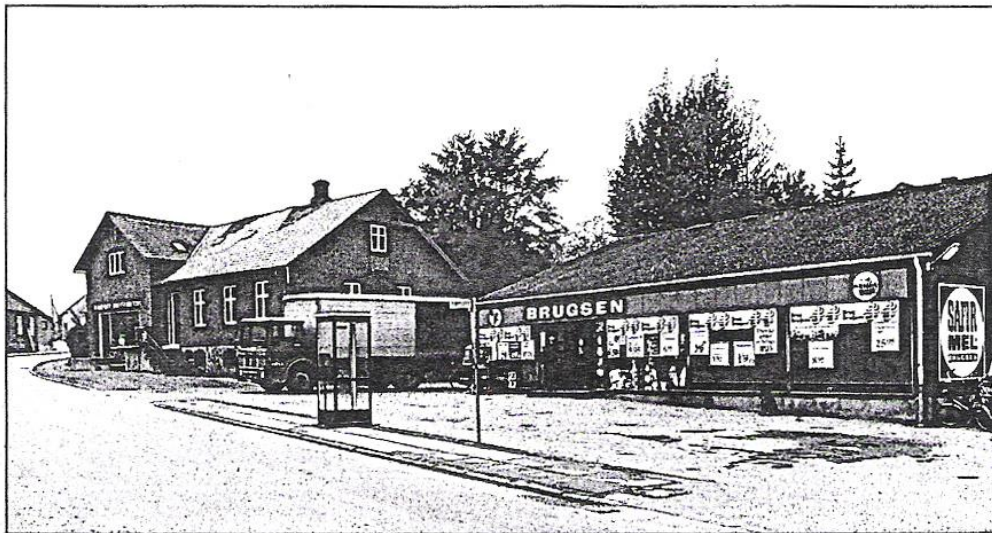
Generalforsamling blev holdt 27/3 1962, og der blev foreslået om bygning af nyt butikshus udførlig gennemgået af konsulent Jacobsen, der også viste billeder af nye butikker. Arkitekt Poul Rath viste ved lysbilleder tegninger af den nye butik, og regnskabskonsulent Hanne Nielsen gennemgik låneforhold. Bestyrelsens forslag om bygning af nyt butikshus blev vedtaget med 35 stemmer for, 9 imod og 3 blanke. Samtidig fik bestyrelsen af generalforsamlingen bemyndigelse til at indgå handel med tidligere mejeribestyrer Kresten Thøgersen om en del af mejeribygningen, som han ejede.

Handelen med Thøgersen var afsluttet 12/4 1962 - hans del af den gamle mejeribygning blev købt for 20.000 kr. - og Karl Hansen, Odder, fik opgaven med nedbrydning af mejeribygningen, hvorefter byggeriet gik i gang.

Bestyrelsen optog en byggekredit på 200.000 kr. i Landbosparekassen i Århus, og 16. oktober 1962 kunne det nye butikshus indvies. Byggeriet havde i alt kostet 213.197 kr. inklusiv køb af hus, nedbrydning og inventar.

Det nye butikshus med et butiksareal på 150 m² blev nu brugt som Brugsens salgslokale af dagligvarer, mens den gamle Brugsbygning der lå ved siden af, blev anvendt til opbevaring af bl.a. landbrugsredskaber og grovvarer - og huset blev fortsat brugt som bolig for uddeleren.

Den gamle brugsbygning havde gennem 76 år været rammen om Mårslet Brugsforening, og ingen kunne forestille sig, at den nye store Brugsbygning kun skulle få en levetid som brugs i 13 år. Men allerede i 1971 taltes der igen om byggeplaner.

De 2 Brugsbygninger i 1962

Ud over stillingtagen til periodens byggeplaner var der ikke meget for generalforsamling at stemme om. Formanden aflagde hvert år sin beretning og uddeleren gennemgik regnskabet - og begge blev godkendt. I 1965 orienterede bestyrelsen om, at der var optaget et 15-årigt lån på 100.000 kr. i Landbosparekassen, og at der samtidig var oprettet en afdragsfri kassekredit på 30.000 kr.

På generalforsamlingen i 1985 kunne bestyrelsen oplyse, at Brugsforeningens egenkapital nu udgjorde mere end 50 % af foreningens samlede aktiver, og at Brugsens prioritetsgæld hastigt nærmede sig 0.

Generalforsamlinger

Siden Brugsbygningens sal til "de hundrede mennesker uden trængsel" i 1913 var blevet inddraget til butik, var brugsens generalforsamlinger blevet afholdt på Mårslet Afholdshotel. Da hotellet i 1967 blev solgt og stod for en større renovering, blev generalforsamlinger de følgende år holdt i Ravnholt Forsamlingshus.. I 1972 flyttede man til Tranbjerg Kro for i 1977 og resten af perioden indtil 1986 at holde den årlige generalforsamling på Norsminde Kro.

I 1980 var der 120 fremmødte til generalforsamlingen. Det tal steg til 175 i 1983, 320 i 1985, og i jubilæumsåret 1986 var der 268 fremmødte medlemmer.

Brugsens medlemmer gav på generalforsamlingerne i 1961 og 1974 bestyrelsen bemyndigelse til at arbejde videre med byggeplaner, og medlemmerne fik ved en efterfølgende generalforsamling en grundig orientering om de projekter, bestyrelsen havde arbejdet sig frem til og anbefalede gennemført. Hverken byggeriet i 1962 eller 1975 gik i gang, før medlemmerne havde stemt ja hertil.

Brugsens vedtægter blev ændret i 1970 og 1974. Den sidste ændring angik

ansvarsforholdet. Hidtil havde Brugsens medlemmer været solidarisk ansvarlige for foreningens forpligtelser, men her i 1974 blev det ændret og vedtaget, at medlemmerne ikke mere skulle hæfte personligt, men kun ved foreningens formue - d.v.s. at Brugsen gik over til begrænset ansvar.

Ud over stillingtagen til periodens byggeplaner var der ikke meget for generalforsamling at stemme om. Formanden aflagde hvert år sin beretning og uddeleren gennemgik regnskabet - og begge blev godkendt. I 1965 orienterede bestyrelsen om, at der var optaget et 15-årigt lån på 100.000 kr. i Landbosparekassen, og at der samtidig var oprettet en afdragsfri kassekredit på 30.000 kr.

På generalforsamlingen i 1985 kunne bestyrelsen oplyse, at Brugsforeningens egenkapital nu udgjorde mere end 50 % af foreningens samlede aktiver, og at Brugsens prioritetsgæld hastigt nærmede sig 0.

Brugsen på butikstorvet

I 1962 havde Brugsens omsætning været på 8000.000 kr., men i 1971 var omsætningen vokset til 2,2 million, og det var klart for bestyrelsen, at der måtte gøres noget. Det gamle bondesamfunds tid i Mårslet var forbi, og et nyt samfund med nye parcelhuskvarterer øgede befolkningstallet med 50 % i 10-året 1960 - 1970. Derved øgedes presset på Brugsen, hvor butikken fra 1962 hurtigt blev utidssvarende.

I 1971 var gårdejer *Søren Rasmussen*, Testrup, tidligere medlem af kommunalbestyrelsen indtil kommunesammenlægningen i 1970, blevet indvalgt i Brugsens bestyrelse, hvor han blev næstformand og året efter bestyrelsesformand. Under hans dygtige ledelse begyndte det at gå stærkt med byggeplanerne.

FDBs arkitektkontor fik i sommeren 1971 tilsendt et oplæg til nyt byggeri, og samtidig blev der til Århus Kommune sendt forespørgsel om en byggetilladelse på den af kommunens udlagte jord til et nyt butikstorv midt i Mårslet på den jord, der havde tilhørt gården Bomgården. Det blev et afslag, da Århus Kommune slet ikke var klar endnu med planerne om Bomgårdens nedrivning og udlægning af gårdens areal nærmest Hørretvej til butikcenter.

Ved generalforsamling 20/3 1972 på Tranbjerg Kro kunne bestyrelsen fremlægge 3 forslag til Brugsens udvidelse. Enten en udvidelse af den nuværende butik - det ville koste 600.000 kr., men ikke skaffe acceptable parkeringsforhold. Eller man kunne købe mejeribestyrerboligen Tandervej 4, bryde huset ned og udvide den vej. Heller ikke den løsning ville kunne give de nødvendige parkeringspladser. Tredie forslag var at bygge helt nyt på det kommende butikstorv. Første og andet forslag blev forkastet, og bestyrelsen arbejdede videre med byggeri på butikstorvet.

Ved generalforsamling 21/3 1973 bad formanden om bemyndigelse til at bestyrelsen gik videre med en ny brugsbygning på butikstorvet, og kort efter var Søren Rasmussen og Ejner Thomsen til møde på Rådhuset om byggeriet. først i april 1974 var kommunen klar med et tilbud om grundkøb. FDBs konsulent gennemgik med bestyrelsen kommunens tilbud, hvorefter bestyrelsen gik ind for købet. 158.540 kr. kostede grunden, men så skulle Brugsen selv stå for byggemodning og betaling heraf.

Der blev udarbejdet skitseforslag, overslag og en tidsplan, der blev forelagt Brugsens

medlemmer ved en ekstraordinær generalforsamling 20/11 1974, hvor bestyrelsen fik bemyndigelse til at fortsætte byggesagen.

Allerede 11/12 1974 blev der indbudt til licitation på Tranbjerg Kro, og 20/12 1974 kunne bestyrelsen åbne de indkomne tilbud på byggemodning og byggeri. De billigste tilbud blev antaget:

Terrænregulering	386.522 kr.	W. Hartmann Petersen
Befæstelse	66.169 kr.	W. Hartmann Petersen
Murerentreprise	437.805 kr.	Villy og Magnus Nielsen
Køle- og svalerum	22.522 kr.	
Tømrerarbejdet	329.505 kr.	Harry Kjærsgård Frandsen
Snedkerarbejdet	124.148 kr.	Børge Rasmussen
Glarmesterarbejdet	5.044 kr.	Børge Rasmussen
Gulvbelægning	88.909 kr.	Bdr. Hammelvang
Smedearbejdet	79.865 kr.	Peter Poulsen
Malerarbejdet	25.241 kr.	Kaj Broholt
Varme og sanitet	62.020 kr.	P.E. Schrøder
Ventilationsanlæg	60.645 kr.	P. J. Ventilation
El-installation	79.990 kr.	Solbjerg El
Parkbelysning	38.903 kr.	Solbjerg El

Håndværkudgifter beløb sig til i alt 1.391.377 kr.

Bestyrelsen underskrev skøde 21/1 1975 og iværksatte byggeriet fra første halvdel af marts. Rejsegilde blev der holdt 6/6 1975 og samtidig bestemtes at indvielse af den nye 620 m² Brugsbygning skulle ske 13. november 1975.

Torsdag den 13/11 var der morgensang ved den nye Brugsbygning på butikstorvet og velkomst ved bestyrelsesformand Søren Rasmussen. Der var uddeling af balloner og kasketter, og hver 10. kunde fik 1/4 kg kaffe. Fredag kørte et tivolitog rundt på pladsen, og om lørdagen spillede Den jyske Pigegarde. Omsætningen de 3 første dage var 48.000 kr., 42.000 kr. og 31.000 kr. - Samlet pris for den nye Brugs var 3,8 million kr.

Efter flytning af Brugsen fra den gamle Brugsbygning fra 1886 og bygningen fra 1962 stod der kun tilbage for bestyrelsen at få solgt de 2 bygninger på Tandervej. Der var interesserede købere, og 11/10 solgte bestyrelsen Brugsbygningen fra 1886 til Birgit Buchtrup Laursen til overtagelse 1/1 1976 for 350.000 kr. - Bygningen fra 1962 blev solgt for 325.000 kr. til Provinsbanken, der indrettede bank i bygningen.

Uddeleren

I hele den foregående 25 års periode havde uddeleren heddet Enevoldsen - Arnold Enevoldsen. Men da han besluttede sig for at holde i 1964 efter 33 år som uddeler, kom også den nye uddeler til at hedde Enevoldsen - nu sønnen *Gunnar Enevoldsen*.

På en ekstraordinær generalforsamling i september 1964 var eneste punkt medlemmernes stillingtagen til Gunnar Enevoldsens eventuelle overtagelse af uddelerpladsen. Han blev valgt med 76 stemmer for, 7 imod og 1 blank, og tiltrådte

som ny uddeler 5. januar 1965.

Efter brugsens indflytning i 1962 i den nye Brugsbygning blev uddeleren bedt om at spare på arbejdskraften ved ansættelse af en lærling i stedet for en kommis.

Af Arnold Enevoldsen købte bestyrelsen 2 automater, 2 regnemaskiner, 1 skrivemaskine og 1 vægt for 7.500 kr. - Som uddelerens kaution indbetalte Gunnar Enevoldsen 15.000 kr. i Landbosparekassen i 1965, men i 1974, da brugsen havde overtaget svindet, bortfaldt uddelerens stillede kaution, som han derfor fik frigivet.

Da byggeriet af ny brugs på butikstorvet var i gang, købte Gunnar Enevoldsen hus i Mårslet og fraflyttede embedsboligen, hvilket berettigede ham til et boligtilskud nu, hvor fribolig ikke mere udgjorde en del af lønnen.

I 1984 opsigte Gunnar Enevoldsen sin stilling for at gå på efterløn fra 1/8. bestyrelsen gik straks i gang med at finde en afløser efter familien Enevoldsens periode i Brugsen på i alt 53 år.

Konsulent Salomonsen fra FDB orienterede bestyrelsen ved et møde 8/3 1984 om proceduren ved nyansættelse af uddeler. Alle ansøgninger skulle sendes til FDB, der videresendte dem til bestyrelsesformanden, der rundsendte til bestyrelsens medlemmer. 3 ansøgere skulle bestyrelsen indstille til stillingen.

Der kom 12 ansøgninger, og 3 velkvalificerede blev udtaget af bestyrelsen til en samtale hos FDB 10. maj 1984. Resultatet var, at *Niels Poulsen* blev ansat som ny uddeler fra 1/7 1984. Der blev afholdt reception i Brugsen 29/6 1984 i anledning af uddelerskiftet - afskedsreception for Gunnar Enevoldsen, som af bestyrelsen modtog et afskedsgratiale på 6.000 kr., og velkomstreception for Niels Poulsen. - I dagens anledning blev der givet 10% rabat på de varekøb, medlemmerne foretog.

På et bestyrelsesmøde 8/8 1984 forelagde Niels Poulsen sin plan for en ansigtsløftning af Brugsens butikslokale, som han ønskede fikset op med en ny butiksendretning. Isenkram og tekstil skulle have mindre plads, mens der skulle indrettes en ny grøntafdeling, hvortil en vægt til grøntsager til 25.000 kr. var ønskelig. Uddelerens plan blev godkendt og det aftaltes, at nyindretningen skulle fejres ved en fest i brugsen 15. september.

FDB

FDB var indstiftet i 1896, og fra 1/1 1900 var Mårslet Brugsforening indmeldt. Mårslet Brugs har i alle årene siden været en selvstændig Brugs ejer af medlemmerne modsat mange andre brugser, særlig de små brugser, der er overgået til FDB-eje.

FDB har gennem alle årene været sparringspartner for vor Brugs - været storleverandør af varer, været behjælpelig ved butiksendringer i 1913 og 1942 samt ved byggerierne i 1962 og 1975. FDB har i dag helt overtaget brugsens regnskabsføring og i mange situationer været en støtte for bestyrelsen, der har kunnet trække på FDBs arkitektkontor, revisionsafdeling, ingeniøraftdeling, centrallaboratorium og reklametjeneste.

De andelsforetagender, Mårslet brugsforening gennem årene havde tilsluttet sig, var alle en del af FDB. I 1973 fusionerede FDB med den københavnske detailkæde HB-Hovedstadens Brugsforening, og i 1980'erne købte FDB "Irma", "Fakta" samt "Merlin" og frasolgte sine fabrikker.

15. september 1986

Brugsens 100-års jubilæum blev en stor fest. 15 september var der reception fra kl. 10 - 12 for indbudte gæster. I butikken var der en udstilling med effekter fra en butik, som den så ud for 100 år siden. Flere af Brugsens leverandører arrangerede aktiviteter omkring de varer, de var leverandør af.

Mårslet Naturjazz leverede musikken. Der var gratis is og pølser til børnene, og til de voksne et glas øl. Diverse bespisning af gæster var gratis hele dagen. Butikken holdt åben til kl. 19, og hele dagen tog en fotograf billeder af festlighederne.

Bestyrelsen havde et år i forvejen bestemt og forberedt, at 100 års jubilæet skulle markeres med et jubilæumsskrift til medlemmerne. Et jubilæumsskrift på 60 sider, der var færdigtrykt i 1500 eksemplarer til uddeling på jubilæumsdagen, var en lokalhistorisk gennemgang af Mårslet gennem 100 år fra bondesamfund til bysamfund garneret med gamle billeder af Brugsen fra Mårslet Egnarkiv, en artikel af tidligere formand Søren Rasmussen og et interview med det tidligere uddelerpar Signe og Gunnar Enevoldsen.

Klar til de næste 100 år

"En levende butik - i en levende by" var uddeler Niels Poulsens slogan for Brugsen, og alt tyder på, at både "butik" og "by" fortsat vil være levedygtige i lokalsamfundet. Bestyrelsesformand, bestyrelse og uddeler har med dygtighed taget hul på brugsens videre historie.

Historien om "Mårslet og Omegns brugsforening" i de første 100 år er skrevet i 2010 ud fra brugsens 4 gamle forhandlingsprotokoller fra 1886 til 1986. Protokollerne er af Brugsen overdraget til registrering og opbevaring på Mårslet Egnarkiv.